

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2011

ŠTĚPÁNKA PITTEROVÁ

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ**

**MODERNÍ POHÁDKY PARDUBICKA
ŠTĚPÁNKA PITTEROVÁ**

Bakalářská práce

2011

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Štěpánka PITTEROVÁ**
Osobní číslo: **H08417**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Historicko-literární studia**
Název tématu: **Moderní pohádky Pardubicka**
Zadávající katedra: **Katedra literární kultury a slavistiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Předmětem práce je podrobné prozkoumání vybraných vzorků moderních pohádek napsaných a vydaných ve východních Čechách, především na Pardubicku po roce 2000. Výsledkem analýz a literárních, částečně psychologických interpretací jednotlivých textů bude závěrečná komparace, díky níž budou vedle sebe postaveny společné znaky textů a dojde k obecnému zmapování této současné literární oblasti.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

GENČIOVÁ, M. Literatura pro děti a mládež. Praha: SPN, 1984. VORÁČEK, J. O současné české literatuře pro děti a mládež. Praha: Albatros, 1984. ČERVENKA, J. O pohádkách: Sborník statí a článků. Praha: SNDK, 1960. ŠMAHELOVÁ, H. Návraty a proměny: Literární adaptace lidových pohádek. Praha: Albatros, 1989. SIROVÁTKA, O. Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998. VORÁČEK, J. Historické a teoretické konceptce české literatury pro mládež. Praha: Albatros, 1982. URBA-NOVÁ, S. Metamorfózy dětské literatury. Olomouc: Votobia, 1999. V. NEZKUSIL, V. Studie z poetiky literatury pro děti a mládež. Praha: Albatros, 1983. ČERNOUŠEK, M. Děti a svět pohádek. Praha: Albatros, 1990. VACEK, P. Rozvoj morálního vývoje žáka. Praha: Portál, 2008. TENČÍK, F. Umění dětem. Praha: Albatros, 1972. MARIE-LOUISE VON FRANZ. Psychologický výklad pohádek. Praha: Portál, 2008. CHATMAN, S. Příběh a diskurs. Brno: Host, 2008. PROPP, V. J. Morfologie pohádky a jiné studie. Jinočany: H&H, 2008. KABELE, J. - SMETÁČEK, V. ? VOZNIČKA, V. Morfologie dětské knihy. Praha: Albatros, 1981. SCHOLÉS, R. - KELLOGG, R. Povaha vyprávění. Brno: Host, 2002. ULIČNÝ, O. Prostor pro jazyk a styl. Praha: Albatros, 1987.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jiří Studený, Ph.D.

Katedra literární kultury a slavistiky

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2011**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Ivo Říha, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2010

Prohlášení autora

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 30. listopadu 2011

Štěpánka Pitterová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu práce Mgr. Jiřímu Studenému, Ph.D. za čas, jenž mi při psaní práce věnoval, stejně tak i za jeho pomoc a rady, které pro mě byly přínosné.

Zvláštní poděkování patří Olegu Kolesnykovi a Jitce Váňové za bezmeznou podporu.

Anotace:

Předmětem práce je podrobné zkoumání vybraných vzorků moderních pohádek napsaných a vydaných ve východních Čechách - především na Pardubicku po roce 2000. Práce si bere za cíl stanovit společné znaky těchto textů. Podkladem pro nástin současného historicko-literárního kontextu dětské literatury bude zmapování vývoje pohádek v Čechách. Vývoj autorské moderní pohádky bude oddělen, protože se jedná o přímou literární souvislost textů pardubických spisovatelů, jejichž díla vesměs naplňují charakteristiku žánru. Vznik práce je motivován nepoměrem mezi odbornou literaturou zabývající se dětskými publikacemi a odbornou literaturou zaměřenou na publikace pro náročné dospělé čtenáře. Jednotlivé pohádky regionálních autorů budou analyzovány a dále interpretovány. V souhrnném porovnání motivů moderních pohádek zdůrazníme shodné charakteristické rysy dětské literatury vybraného regionu.

Klíčová slova:

Autorská pohádka, vývoj pohádek v Čechách, Lubomír Macháček, Marcella Marboe, Jiřina Valachovičová, Jaroslava Paštiková, Josef Lukášek, pověsti, historie města Pardubic.

Title: Modern Fairytales from Pardubice Region

Annotation:

The subject of this work is the detailed exploration of modern tales which were written and published in Eastern Bohemia – especially in Pardubice and the surrounding region - after the year 2000. The object of this work is to identify the common aspects of these texts. The basic idea is to present the historical-literary context of children literature by mapping the evolution of tales in Bohemia. The evolution of modern authors' tales has been selected because it represents the literary context for texts by writers from Pardubice whose books fit into a particular genre. This work is motivated by the disparity between childrens' literature and more exacting publications aimed at adult readers. Each tale by regional authors is analysed and interpreted. In a summary comparing motifs in modern tales common characteristics of childrens' literature in a selected region will be indicated.

Keywords:

Author Fairytale, Development of Fairytales in Czech Republic, Lubomír Macháček, Marcella Marboe, Jiřina Valachovičová, Jaroslava Paštiková, Josef Lukášek, Legends, History of the Town of Pardubice.

Obsah

Úvod.....	1
1. Souhrnný nástin vývoje českých pohádek a literatury pro mládež	2
1.1. Modelování žánru moderní (umělé, autorské) pohádky.....	9
1.2. O něco málo více k současným autorům dětské literatury	14
1.3. Bližší pohled na autory analyzovaných textů.....	16
2. Rozbor jednotlivých pohádek Lubomíra Macháčka.....	18
2.1. <i>Zač je v Pardubicích Perník: aneb Perníčková dobrodružství ve vzduchu, na souši a na vodě.</i> 22	
2.1.1. Rozbor pohádky a jejích jednotlivých motivů	22
2.1.2. Interpretace	23
2.1.3. Zhodnocení obtížnosti na základě výpočtu průměrné délky slov, vět a četnosti jednotlivých slovních druhů	24
2.2. <i>Jak chutná v Pardubicích Perník: aneb Marcipánková dobrodružství ve vzduchu, na souši a na vodě</i>	27
2.2.1. Rozbor pohádky a jejích jednotlivých motivů	27
2.2.2. Interpretace	29
2.2.3. Zhodnocení obtížnosti na základě výpočtu průměrné délky slov, vět a četnosti jednotlivých slovních druhů	31
2.3. <i>Jak voní v Pardubicích Perník: aneb Marcipánková dobrodružství ve vzduchu, na souši a na vodě</i>	33
2.3.1. Rozbor pohádky a jejích jednotlivých motivů	33
2.3.2. Interpretace	33
2.3.3. Zhodnocení obtížnosti na základě výpočtu průměrné délky slov, vět a četnosti jednotlivých slovních druhů	34
2.4. Porovnání triptychu knih Lubomíra Macháčka, podle klasifikace V. J. Proppa.....	34
3. Rozbor pohádky Jaroslavy Pařtikové <i>Jak se rodí bráškové: aneb Ze života předškoláka</i>	38
3.1. Rozbor pohádky a jejích jednotlivých motivů	38
3.2. Interpretace	40
3.3. Zhodnocení obtížnosti na základě výpočtu průměrné délky slov, vět a četnosti jednotlivých slovních druhů	41

4. Rozbor pohádkové knihy Marcelly Marboe <i>Zrzoun, hrdina dvou světů</i>	42
4.1. Rozbor pohádky a jejích jednotlivých motivů	42
4.2. Interpretace	44
4.3. Zhodnocení obtížnosti na základě výpočtu průměrné délky slov, vět a četnosti jednotlivých slovních druhů	45
5. Rozbor pohádkového souboru Josefa Lukáška <i>Korunka Princezny Kačenky</i>	46
5.1. Rozbor pohádky a jejích jednotlivých motivů	46
5.2. Interpretace	49
5.3. Zhodnocení obtížnosti na základě výpočtu průměrné délky slov, vět a četnosti jednotlivých slovních druhů	51
6. Rozbor knihy Jiřiny Valachovičové <i>Babi, povídej mi pohádku</i>	52
6.1. Rozbor pohádky a jejích jednotlivých motivů	52
6.2. Interpretace	55
6.3. Zhodnocení obtížnosti na základě výpočtu průměrné délky slov, vět a četnosti jednotlivých slovních druhů	56
7. Vzájemné porovnání všech uvedených pohádkových knih	58
8. Závěrečné shrnutí společných rysů pohádek autorů z Pardubicka	63
Resumé	64
Summary	65
Přílohy	66
Použitá literatura	73

Úvod

Téma dětské literatury a její problematiky bylo předmětem odborných prací řady autorů. V současné době je mu věnována dostatečná pozornost, která je však ve srovnání s odbornou literaturou týkající se poezie a prózy pro dospělé čtenáře stále v nižším poměru. Snahy nejrůznějších kampaní získávat dětské čtenáře prostřednictvím apelu na rodiče a jejich rodičovské povinnosti přicházejí ve vlnách. Rodí se mnoho publikací zaměřených na působení dětské literatury na rozvoj morálních a mravních hodnot dítěte. Balancuje se mezi názory, zda má být dětská literatura primárně směřována dětem, a působit tedy přímo výchovně, nebo zda ji lze předkládat celému čtenářskému obecenstvu. Pomyslné bariéry těchto autorských přístupů se měnili v závislosti na časových a společenských vlivech. V současné době je na trhu bohaté množství pohádek, ať „klasických“, které jsou označovány za národní bohatství, či moderních a postmoderních autorských, dobrodružných a dalších.

Motivací pro vznik práce je výše zmíněný nepoměr mezi odbornou literaturou zabývající se dětskými publikacemi a odbornou literaturou zaměřenou na publikace pro náročné dospělé čtenáře. Dále je tomu také proto, aby byli vyzdviženi regionální autoři, jejichž díly se v práci zabývám. Předmětem mého zkoumání jsou tedy pohádky autorů z Pardubicka a východočeské oblasti. Rozborům bude předcházet zmapování vývoje pohádek a přístupu k pohádkám na našem území, které jsem svým způsobem vytrhla z kontextu působení evropských literatur se záměrem soustředit se pouze na české autory. Po tomto výčtu se zaměříme na samostatný vývoj autorské pohádky v Čechách, který nám poskytne kulisy literárního kontextu žánru rozebíraných děl. Jednotlivé pohádky budou analyzovány a dále interpretovány. Okrajově se dotkneme psychologické interpretace. Nebude se jednat o hloubkovou analýzu textu, pouze o zdůraznění hlavních motivů. Zajímavostí této práce je rozbor jazykové části textů, které svou obtížností buď odpovídají, nebo přesahují zprůměrované limity pro věkovou kategorii čtenářů od šesti do devíti let. Materiál, který získám analyzováním a interpretací textů, v závěru porovnáám, z čehož vyplynou společné rysy pohádkové tvorby východočeských autorů.

1. Souhrnný nástin vývoje českých pohádek a literatury pro mládež

Úvodní kapitulu věnujeme souhrnnému nástinu vývoje českých pohádek a literatury pro mládež, hlavně prozaických textů. Vyzdvihneme autory s největším podílem na tomto procesu a okrajově se dotkneme badatelské a vědecké činnosti. Skelet české pohádkové literární tradice nám poslouží jako stručný a názorný literárně-historický kontext pro další část práce.

Dětská literatura se jako samostatný článek literatury v největším měřítku začala formovat až koncem 18. století a počátkem 19. století (v závislosti na postupném rozeznávání dětské fáze lidského vývoje, které začala být věnována pozornost jako plnohodnotné a svébytné etapě lidského života¹). Snaha o rozvoj národopisu romantiků byla jedním ze základních kamenů badatelské, sběratelské a teoretické činnosti.² První soubory lidových pohádek vznikaly ve čtyřicátých letech 19. století. B. Němcová, K. J. Erben a B. M. Kulda položili svými sbírkami základ literárnímu zpracování lidových látek a zároveň jimi rozšířili možnosti vědeckého studia ústní lidové slovesnosti.³ Do této doby se měli lidé možnost setkat s pohádkou formou ústní lidové slovesnosti, „knížkami lidového čtení“ a hrdinskými příběhy o rytířích. V souvislosti s přechodem od orální k literární kultuře uvedeme citát, který charakterizuje i tematické pole volených látek kategorií mýtů, legend a pohádek jako epických (narativních) forem. „Světový názor ... byl založen na animismu, tj. na pojetí, které chápalo přírodu jako soubor živých bytostí, obdařených schopností dorozumívati se s lidmi... Víru v oživenou přírodu, v duše zemřelých předků a kouzelnou moc slova pokládáme za trojí skupinu představ významných pro vytváření látkových osnov v nejstarších vrstvách našich pohádek... Ráz obsahu se vždy řídil vlastním posláním lidové pohádky: chce především pobavit, je to výtvar básnický, slovesný druh, který zejména lidu neznalému čtení nahrazoval knižní povídky a romány. Tak bylo za dávných časů, tak je tomu podnes všude tam, kde znalost čtení nepronikla do širokých vrstev, nebo kde je nedostatek knih.“⁴ Ve vývojových etapách od středověku až do 19. století vypovídají literární podoby pohádek o

¹ Otázkou vývoje a přístupu k vývojovým etapám dítěte se na příklad zabývají M. Lenderová a K. Rýdl v publikaci *Radostné dětství?: Dítě v Čechách devatenáctého století* (Paseka, 2006).

² SIROVÁTKA, O. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998. s. 15-29. ISBN: 80-85010-06-2.

³ ŠMAHELOVÁ, H. *Návraty a proměny: Literární adaptace lidových pohádek*. 1.vyd. Praha: Albatros, 1989. s. 20-25. 13-864-89 12/1.

⁴ ČERVENKA, J. *O pohádkách: sborník statí a článků - HORÁK, J. Česká pohádka v lidové a sběratelské tradici*. 1.vyd. Praha: SNDK, 1960. s. 28-29. 56/III-7 12/19.

rozdílných postojích k lidové slovesnosti. Dynamika, proměnlivost i poetická zákonitost vztahů mezi folklorem a literaturou určovaly podobu a funkci děl.

Vymodelovaly se čtyři kořeny typů pohádek: středověká próza pohádkové prvky integrovala do struktury literárních děl, která byla plně přizpůsobena obsahu, formě i zamýšlenému ideovému vyznění díla; v pozdní renesanci a v baroku převažovaly individuální autorské postupy, ale projevu folklorního žánru byl věnován dostatek prostoru; další typ se zaměřoval na vytvoření umělé pohádkové kompozice využívající folklor pouze jako inspiraci; posledním typem byla klasická adaptace, ve které docházelo k částečnému potlačení individuálních, literárně motivovaných přístupů a důraz byl kladen na všechny prvky folklorní poetiky, což se později odrazilo například v pohádkové tvorbě B. Němcové.⁵ Typy adaptací lidových pohádek a práce s folklorními prvky jsou využívány dodnes. Příklad potvrzení setrvačnosti uvedených pohádkových látek a motivů sledujme v níže rozebraných dílech současných autorů L. Macháčka a J. Lukáška.

Bádání v této oblasti bylo v 19. století celoplošné. Jednou ze základních filologických teorií a historického bádání o jazyce evropských badatelů byla migrační teorie, která výsledkem srovnávacího studia literárních památek dokládala řadu látkových shod a putování látek od jednoho národa k druhému, čehož je důkazem i tvorba bratří Grimmů. Další zajímavou teorií byla antropologická teorie, zdůvodňující shody v látkách, motivech dokonce i v syžetech, která je vykládala na základě antropologických a psychických shod a podobností v kulturních, hospodářských a sociálních poměrech jednotlivých národů. Nový přístup k lidovým pohádkám vedl k historicko-geografické metodě⁶, která sledovala především vlivy kulturního kontextu na proměny látek při přechodu z jednoho prostředí do druhého.⁷ Ve druhé polovině 19. století a na přelomu století 20. J. Polívka, J. Bolt, V. Tille, Č. Zíbrt a J. Máchal začali v Čechách formovat základy vědeckého zkoumání lidové slovesnosti vyvinuté v metodu kritického srovnávacího studia a zkoumání českých lidových pohádek, na jejímž základě došlo k začlenění do evropského kontextu. Na generaci prvních českých folkloristů navázali J. Horák, O. Sirovátka, J. Jech, K. Horálek aj. Badatelé se v této oblasti

⁵ ČERVENKA, J. *O pohádkách: sborník statí a článků - HORÁK, J. Česká pohádka v lidové a sběratelské tradici*. 1. vyd. Praha: SNDK, 1960. s. 29-30. 56/III-7 12/19.

⁶ Jedním z významných filologů zastávajícím migrační teorii byl T. Benfey. Z badatelů obhajujících antropologickou teorii musíme zmínit G. Parise a E. Cosquina a k zastáncům historicko-geografické metody zařadíme K. Krohna, A. Aarena a S. Thompsona.

⁷ ŠMAHELOVÁ, H. *Návraty a proměny: Literární adaptace lidových pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1989. s. 26-30. 13-864-89 12/1.

shodli, že žádná ze zmíněných metod nebyla dostatečně schopna v plné šíři poskytnout rysy geneze pohádkových látek⁸.

V návaznosti na badatelskou literární, ale i psychologickou a antropologickou činnost se prozaická tvorba počátku 20. století zaměřila na zobrazení sociálního světa dítěte jako oběti společenského systému a sociálního prostředí (O. Pospíšil), nebo na zobrazení vnitřního světa dítěte s ohledem na sociální psychologii (M. Gebauerová), konfrontovali duševní stavy s etikou dospělých (J. Petrbok, I. Herrmann), zobrazili dětství jako osobní trýzně a utrpení (R. Svobodová). Zmíněné postupy vysledujeme i v níže rozebraných dílech L. Macháčka, J. Paštikové a M. Marboe. Další autoři píšící do dvacátých let se orientovali směrem k dospívání a jeho společenskému, generačnímu problematizování, v období války jako kontrast společenského úpadku (P. Sula, F. Šrámek). Tvorba uvedených autorů představovala tzv. specifický realismus nebo také realismus pedagogický a sociální.⁹ Realistická próza pro děti se různila v jednotlivých postojích autorů ke skutečnosti a formou jejího zobrazení: objektivní typ zobrazení, chronologické řazení událostí (J. Krušina, M. Gebauerová); idylický humanistický typ zaměřený na sentiment, modelování etických a mravních hodnot (J. Kožíšek, P. Sula); výrazný motiv dětství a domova (K. V. Rais, A. Jirásek, později J. V. Pleva). Vedle realistické tendence zobrazování skutečnosti se objevují prozaické texty navazující a rozvíjející tradici přírodní tematiky: „*Kromě prózy ze života dětí je v tomto období příznačný vzestup beletrie s tématy přírodními, naučnými a dobrodružnými a pohyb žánrový (črta, fejeton, článek, ...). Z historické prózy si zachovává svěžest jenom pověst (F. Wenig) a vlastenecká povídka s motivací historickou (A. Jirásek, F. Flos). V pohádce se upouští od důsledného tlumočení lidového vyprávění a přechází k imitaci lidového mluvního projevu nebo k líčení zcela umělému (J. Š. Baar, J. F. Hruška)...*“ Koncipované rozsáhlejší sborníky, ve kterých publikují např. K. Čapek či M. Majerová, tuto tvorbu dokumentují. V souvislosti s novým přístupem a pohledem na literární činnost zaměřenou na dětské čtenáře se literární žánry osvobozují od primární výchovné tendence s využitím kombinace přírodního a lidského světa (V. Říha, J. F. Hruška).¹⁰

⁸ ŠMAHELOVÁ, H. *Návraty a proměny: Literární adaptace lidových pohádek*. 1.vyd. Praha: Albatros, 1989. s. 26-30.13-864-89 12/1.

⁹ Realismus jako literární proud usiloval o co nejuvěrohodnější zachycení skutečnosti, tento pohled se umocnil 1. světovou válkou. Pedagogický realismus se ve své společenské analýze soustředil především na didaktické vyznění. Sociální realismus, pod který můžeme zařadit tendence zvané civilismu a vitalismus, se soustředí na zobrazení soudobého života, pokrokovosti a sociálních interakcí jedince.

V meziválečném období sehnala pohádková tvorba významnou úlohu. Po roce 1918 vznikalo nemalé množství tvorby z folklorního hlediska krajně pochybné a literárně bezvýznamné, umělecky druhotné a strnulé ve výběru látek, kterých bylo přejímáno z druhé či třetí ruky. Pohádky byly komerčně velice výhodným typem literatury. Nesnadno se v nich dalo dohledat kopírování a přímé opisování motivů, látek, výrazových obrátů apod. Autorů v meziválečném období přistupujících zodpovědně k tvorbě dětské literatury bylo pomálu. O vytvoření hodnotných pohádek a zachování lidových látek usilovali např.: V. Říha, J. Š. Kubín, J. Š. Baar, A. Wenig a další.¹¹ Ve dvacátých letech se také začal objevovat nový tvůrčí zájem o pohádku (M. Majerová, K. Čapek). Zde je nutné připomenout, že v meziválečném období se periodicky vracela otázka po smyslu pohádek v moderní době a jejich významu pro děti, která vyvrcholila v díle J. Freye *Boj o pohádku* (1941), v němž vyslovil názor, že folklorní pohádky jsou ve své původní podobě škodlivé.¹²

V závislosti na zmíněných literárních i mimoliterárních vlivech autoři období třicátých let pociťovali nutnost spojovat s pohádkou život, civilizaci, názory, stanoviska a ideje své doby a zformovala se tzv. moderní pohádka (K. Čapek, J. Wolker, V. Vančura, J. Lada), důležitou roli zastávaly i příběhy z dětského života (E. Bass, J. V. Pleva, V. Řezáč, F. Langer). K tradičním oblastem dětské prózy také vždy patřily příběhy a lyrická vyprávění námětově čerpající z přírody (J. Mahen, V. Pazourek, později J. Tomeček). V hojné míře vznikaly pohádky zasahující do oblastí chlapeckého a dívčího románu (J. Novák, J. Hüttllová). Svě zastoupení měla i literatura historická a vlastenecká (J. John, I. Olbracht, K. Nový, M. V. Kratochvíl, V. Vančura), která nabývala na množství v období okupace. Dobrodružná literatura pro děti a mládež byla ze čtenářského hlediska nejžádanější (K. May, F. Běhounek, F. Flos, E. Štorch). Samozřejmě by se daly vysledovat další a další proudy dětské literatury, to by se ovšem nesmělo jednat o stručný nástin jejího vývoje.¹³

Mezníkem evropského společenského vývoje a tvůrčí, badatelské a spisovatelské činnosti byla druhá světová válka, která publikační činnost částečně utlumila. Jak již bylo výše zmíněno, jednalo se o tvorbu s motivy vlastenectví a historie našeho národa, vznikaly

¹⁰ CHALOUPEK, O. – VORÁČEK, J. *Kontury české literatury pro děti a mládež:1. Část: Nová orientace*. 1.vyd. Praha: Albatros, 1979. s. 52. 13-809-79 12/19.

¹¹ Tamtéž. s. 90-105.

¹² ČEŇKOVÁ, J. A KOL. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury*: 1. vyd. Praha: Portál, 2006. s. 137. ISBN 80-7367-095-X.

¹³ Tamtéž s. 95-105.

reedice klasických českých lidových pohádek a své přízně se těšila také tzv. chlapecká četba (F. Homolka, A. Veselý) nebo prázdninové příběhy (M. Holan, J. Foglar, H. Sedláček).¹⁴

V poválečném období, především v letech 1945-1948, byla vydávána tvorba vznikající v průběhu války. Vedle reedic v dětské literatuře „*docházelo k záměrnému omezování démonizace, ireálna a sakralizace. Tento trend není důsledkem mimoliterárních tlaků, ale souvisí s přesvědčením autorů, že je dobré posílit realitu, pojmout hodnotový konflikt dobra a zla horizontálně – jako viditelný souboj. Zakořenila zde představa života jako stálého zápasu o rovnováhu, ale byla vnímána se zjednodušením: jako souboj přirozeného a nadpřirozeného, jako zápas pravdy a lži. Proměnil se také důraz na pohádkové funkce, založené na existenci protikladů, zvláště pak na základní opozice nahoře – dole a sociální relace bohatý a chudý.*“¹⁵ Vydávané autorské adaptace se orientovaly také na příběhy ze světového fondu (I. Olbracht), příběhy ze zdrojů regionálního folkloru (F. Horečka) i na tradiční pohádkové motivy a postupy (V. Martínek). Moderní autorské pohádky v těchto letech pracovaly s folklorní látkou, s mísením reality a pohádkového světa, s komikou a parodičností (J. Lada). Základna publikací dětské literatury byla rozšířena o časopiseckou produkci díky založení časopisu *Mateřídouška* roku 1945. *Mateřídouška* nesloužila jen k prezentaci děl současných autorů. Byly v ní zveřejňovány ruské, srbské, americké aj. pohádky. V roce 1946 vznikl časopis *Štěpnice*, jenž byl základnou pro teoretickou, kritickou a historickou část zájmu o dětskou literaturu. Mimoliterární podněty však měly silnou převahu, polem působnosti se stala sociální tematizace, pokrokové tendence a pseudolidovost. Zastoupení umělců v poválečném období je opravdu různorodé: K. Poláček (posmrtně vydaný román *Bylo nás pět*), J. V. Pleva, J. Bezděková, B. Říha, F. Langer, F. Halas, F. Hrubín, J. Kainar. Jednalo se i období, kde svou roli v dětské literatuře nehrála politika, alespoň ne do té míry v jaké se objevila především v 50. letech: „*Tato první vlna knih s válečnou tematikou v tvorbě pro děti...se spíše než politickou dimenzí s propagandistickou úlohou komunistického odboje vyznačovala mravním apelem. Je psychologicky věrohodnější než tzv. druhá vlna v 50. letech, zachycuje bezděčně dětské hrdinství, pocity provinění, odpovědnosti, trestu, násobené atmosférou posledních dnů okupace.*“¹⁶

¹⁴ ČEŇKOVÁ, J. A KOL. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury* 1. vyd. Praha: Portál, 2006. s. 105-107. ISBN 80-7367-095-X.

¹⁵ URBANOVÁ, S. *Metamorfózy dětské literatury: Přehled české literatury pro děti od roku 1945 po současnost*. Olomouc: Votobia, 1999. s. 12-13. ISBN 80-7198-379-9.

¹⁶ Tamtéž. s. 21.

Poválečné tendence ožívování názorové a umělecké různorodosti a zájmu o odborný pohled na dětskou literaturu byly přerušeny nástupem KSČ. V letech 1948 až 1956 došlo k rozštěpení literatury na protěžovanou, trpěnou a zakázanou. V tvorbě pro děti dochází k přijetí „oficiálního pojetí radostné společenské perspektivy“. Zjednodušené vnímání dětského světa a role dítěte jako „spolutvůrce historického zápasu dvou ideologií“ jsou dvěma hlavními proudy. Prozaická tvorba o dětech se orientovala spíše na dospělého čtenáře (L. Aškenazy). Dále se rozvíjející mísení současného světa a světa pohádkového nalezneme v tvorbě M. Macourka, O. Hofmana, H. Frankové, E. Petišky a dalších.¹⁷ Spisovatelé, kteří se nechtěli nastolenému politickému režimu podříditi, emigrovali nebo byli umlčeni a zbaveni možnosti publikovat. K mnohaletému vězení byli odsouzeni katoličtí autoři, kteří byli v tvorbě pro děti úspěšní (F. Křelina a další). Autoři jako J. Seifert, F. Hrubín měli problémy s publikací literatury zaměřené na dospělého čtenáře, tak se začali věnovat čtenáři dětskému.

V roce 1956 po 2. sjezdu Svazu československých spisovatelů došlo k uvolnění norem, zákazů a nařízení. Próza tohoto období je ve znamení „nové vlny“, v níž dochází ke sblížení literatury a filmu. Z významných osobností „nové vlny“ v 60. letech zmíníme M. Lukešovou, O. Hejnu a L. Středu. Nesmíme ovšem opomenout V. Čtvrťka, který v souvislosti spojování literatury a filmu vytvořil řadu pohádek pro televizní večerníčky. Základnou dětské prozaické činnosti se stal časopis *Zlatý máj* (Z. K. Slabý, V. Stanovský, J. Vladislav, Z. Heřman aj.). Díky uvolnění napětí a politických tlaků se v roce 1967 zvedla vlna reedicí děl některých katolických a ruralistických autorů, opět se vydávají díla J. Foglara, vycházejí Karafiátovi *Broučci* a Olbrachtovy *Biblické příběhy*.¹⁸

Následkem okupace v roce 1968, nástupem G. Husáka do pozice prezidenta Československé socialistické republiky a dovršení procesu tzv. normalizace došlo v říjnu roku 1970 k rozštěpení literatury na domácí „veřejnou“, domácí ineditní (samizdatovou, popř. rukopisnou) a zahraniční (exilovou).¹⁹ Po roce 1972, kdy proběhl sjezd nového Svazu československých spisovatelů, došlo k členění autorů na ty, kteří se rychle přizpůsobili, a na ty, jejichž tvorba se s režijními požadavky neshodovala. Vedle nich se skupina zakázaných autorů v oblasti dětské literatury schovala za pseudonymy (H. Franková jako J. Vinař, J.

¹⁷ ČEŇKOVÁ, J. A KOL. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury* 1. vyd. Praha: Portál, 2006. s. 143. ISBN 80-7367-095-X.

¹⁸ URBANOVÁ, S. *Metamorfózy dětské literatury: Přehled české literatury pro děti od roku 1945 po současnost*. Olomouc: Votobia, 1999. s. 32-33. ISBN 80-7198-379-9.

¹⁹ LEHÁR, J. – STICH, A. *Česká literatura od počátku k dnešku*. 2. vyd. Praha: NLN, 2008. s. 851. ISBN 978-80-7106-963-8.

Černíková, V. Kocourek).²⁰ Mnozí autoři, zvl. Signatáři Charty 77, nemínili podstupovat kompromisy, čehož je důkazem pohádkový soubor *Uzel Pohádek* (Mnichov, 1978): „V pohádkových námětech se zrcadlí jejich životní postoje. Václav Havel vytváří satiru na praktiky reálného socialismu. Jan Trefulka odsuzuje tupou byrokracii a pokrytectví, jehož výsledkem je hmotná a duchovní devastace. Ivan Klíma varuje před ekologickou katastrofou, Ludvík Vaculík originálně přemýšlí o konformnosti vědců, vojáků a učitelů. Pavel Kohout favorizuje právo člověka na odvahu myslet a žít po svém. Zdeněk Pochop vypráví o podstatě dobrodružství. Alexandr Kliment se netají svou vírou ve spasitelnost bezbranné krásy. Jan Werich jadrně vypráví o chytrosti a hlavně o tom, jak je důležité nebát se, zatímco pohádka Jana Vladislava čerpá z prastarých hlubin mýtů.“²¹ Významnou se také stala exilová tvorba L. Aškenazyho, I. Procházkové, V. Škutiny, L. Palečkové a dalších. Důležitým dílem druhé poloviny osmdesátých let byly dětské deníky L. Vaculíka, které mají značnou autobiografickou a uměleckou cenu, ale prvotně nejsou zaměřeny na dětského čtenáře a nedají se přímo označovat za dětskou literaturu či literaturu určenou dětskému čtenáři. Nezávislá tvorba v letech 1970 až 1989 byla tedy především záležitostí knižní produkce českých exilových nakladatelství a snahou spisovatelů žijících v zahraničí.

V domácím prostředí vzniklo několik samizdatových edic, pod vedením autorů, kteří se odmítali přizpůsobit vládnoucí ideologii. V oblasti dětské literatury se lze zmínit o edici Petlice (L. Dvořák, A. Kliment), edici Popelnice (I. M. Jirous) a edici JUST (E. Bondy).²² Ze samizdatové a exilové činnosti vzešla řada pohádek, z nichž byla část v roce 1991 opět vydána v již zmíněném souboru *Uzel pohádek*, kde se objevila díla A. Klimenta, I. Klímy, P. Kohouta, Z. Pochopa, K. Sidona, J. Skácela, J. Trefulky, L. Vaculíka, J. Vladislava J. Wericha. Devadesátá léta byla vlnou příchodu nespočtu komunikačních zdrojů a byla charakteristická prahnutím po co možná nejrychlejší integraci do západní kultury. V první vlně reedic se vydávala díla zakázaných autorů, jednou z nich byla skupina katolických autorů (V. Renč, J. Durych), také autorů, kteří emigrovali (L. Aškenazy, V. Škutina) nebo autorů zamlčovaných (J. Procházka, I. Klíma, V. Benda, I. M. Jirous...). V další vlně reedic se objevovala díla původně určená pro dospělé čtenáře (opět vychází tvorba J. M. Trosky) a díla prvoplánového charakteru sentimentálně zaměřená, jejichž žánrové spektrum bylo velice různorodé (např. rodokapsy vycházející v nakladatelství Ivo Železný). Došlo také k vydávání

²⁰ URBANOVÁ, S. *Metamorfózy dětské literatury: Přehled české literatury pro děti od roku 1945 po současnost*. Olomouc: Votobia, 1999. s. 34. ISBN 80-7198-379-9.

²¹ Tamtéž. s. 34.

²² Tamtéž. s. 35.

knih řazených do tzv. zlatého fondu české dětské literatury. Ve druhé polovině devadesátých let zaznamenáváme rozvoj adaptačních variací na základě reedic zamlčovaných autorů. Dále vznikají nejrůznější knižní podoby úspěšných televizních výtvorů jako příběhy *Pana Tau O. Hoffmana* nebo *Arabela* či *Mach a Šebestová* M. Macourka. Vedle uvedených reedičních snah o zařazení děl spisovatelů, kteří v 70. a 80. letech nesměli v Čechách publikovat, a televizních pohádkových adaptací, mělo značný podíl překládání zahraniční tvorby pro děti. Nový zájem o pohádky, pověsti, báje a mýty se zázračnými příběhy a tematikou čarodějnictví v 90. letech nalezneme u L. Pavláta, V. Hulpacha a K. Šiktance. Na výsluní se také dostaly seriálové dívčí romány L. Lanczové, S. Rudolfa, J. Tomanové a dalších.²³

Tolik ke stručnému nastínění vývoje tvorby pro děti a mládež na našem území v závislosti na mnohých vlivech s různorodými přístupy jak autorů, tak teoretiků. Přejděme k následující kapitole, která se zaměřuje na vývoj moderní, autorské pohádky - žánru, jenž pojí níže rozebrané texty východočeských spisovatelů.

1.1. Modelování žánru moderní (umělé, autorské) pohádky

²³ URBANOVÁ, S. *Metamorfózy dětské literatury: Přehled české literatury pro děti od roku 1945 po současnost*. Olomouc: Votobia, 1999. s. 52-53. ISBN 80-7198-379-9.

Vývoj autorské pohádky jsem záměrně vyčlenila z důvodu vytvoření kulisy literární tradice žánru, který je pojítkem a styčným bodem níže rozebíraných děl pardubických autorů. Moderní autorská pohádka se na našem území vyvíjela v závislosti na přínosu jednotlivých spisovatelů a termínu modelování žánru autorské pohádky je použito v závislosti na dynamičnosti a proměnlivosti autorského přístupu. Umělou pohádku rozdělme do dvou proudů: pohádku, která napodobuje tradiční lidovou tvorbu a na pohádku současnou, moderní.²⁴ Svou látkou se autorská pohádka do jisté míry shoduje s lidovou folklorní pohádkou, jejíž využití a zapracování je závislé pouze na autorovi: „*Autorské pohádky vycházejí z nejstaršího a patrně též z nejživějšího tvůrčího vztahu k pohádkové tradici, který je ve svém volném přístupu k folklorní materii výrazem odpoutání se od poetiky folkloru. Tvorba autorských pohádek, třeba že se nebrání inspirativnímu vlivu lidové slovesnosti, probíhá již plně v intencích literární poetiky, a vytváří tak určitou spojnicí mezi tradičním významem pojmu a jeho novodobým, v jiné skutečnosti zakotveným obsahem, jehož nositelem jsou příběhy typu pohádkové prózy.*“²⁵ Dynamičnost a variabilita žánru je ukotvena etickými a mravními normami a sociálními motivy. Moderní charakter proudu současné autorské pohádky najdeme ve spojení fikčního světa se světem reálným v podobě motivů, zastoupených na příklad předměty ze současnosti, kterými manipulují postavy. Nalézáme v nich i psychologické rozkreslení charakterů, čehož si povšimneme u J. Paštkové. Proměnlivost práce s tímto žánrem doložím ve výčtu autorů a jejich prací, ze kterých vyplyne neustálé doplňování a obměňování literárních látek a motivů.

Názory na autorskou tvorbu pohádek a na vzniklý žánr se velice různí. Jedná se o složitý spor, je-li autorská pohádka dostatečně kvalitní formou proto, aby mohla využívat jako základ pro svá vyprávění tradici ústní lidové slovesnosti a folkloru. „*Úroveň autorských zpracování folklorní látky je závislá nejen na autorově vztahu k autentičnosti folkloru konkrétní oblasti, ale také na jeho pojmání dítěte coby adresáta nově vzniklého textu. Nejlépe jsou na tom ty literární transpozice, které respektují autenticitu původního folkloru, nejhůře autorské pohádky a pověsti v tzv. tradičním lidovém duchu s aktualizovaným podtextem přizpůsobeným dítěti. Ty vykazují znaky pokleslého folkloru, dochází v nich k vnitřnímu sváru*

²⁴ ŠMAHELOVÁ, H. *Návraty a proměny: Literární adaptace lidových pohádek*. 1.vyd. Praha: Albatros, 1989. s. 171. 13-864-89 12/19.

²⁵ URBANOVÁ, S. *Metamorfózy dětské literatury: Přehled české literatury pro děti od roku 1945 po současnost*. Olomouc: Votobia, 1999. s. 197. ISBN 80-7198-379-9.

mezi služebností a uměleckou svébytností.²⁶ Proti tomuto názoru stojí o dost umírněnější závěr Hany Šmahelové, že „podstatou autorské adaptace je sice převaha individuální tvůrčí složky nad folklórní předlohou, avšak žádnou vědeckou teorií nebo normou není určeno, do jaké míry ji má autor respektovat.“²⁷ Uvedené citace doplňují a do jisté míry podporují užitý termín modelování, jelikož se jedná o poměrně rozptýlenou a nesnadno uchopitelnou žánrovou strukturu.

Pomineme-li moralistní produkci spojenou s osvícenskou estetikou a preromantismem²⁸, můžeme vývoj umělé autorské pohádky začít u generace romantiků, která se svými národně obrozeneckými snahami položila základní kameny lidové pohádky. Což dokládá K. J. Erben svým zpracováním zbytků dávných bájí v živém lidovém vyprávění v díle *Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských* z roku 1869.²⁹ V opozici se začal vytvářet nový žánr a to pohádka moderní, autorská nebo také umělá.³⁰ Za průkopnice autorské pohádky v Čechách považujeme B. Němcovou a do jisté míry E. Krásnohorskou, které ve své tvorbě spojovaly umělé a netradiční postupy s motivy tradičních lidových kouzelných pohádek. Častěji však vytvářely vlastní syžety na tradičních látkách nezávislé.³¹ Důležitým dílem druhé poloviny 19. Století jsou *Broučci* J. Karafiáta transformující příběhy všedního dětského světa.³² Kdežto díla autorů počátku dvacátého století se orientují na didaktické ponaučení příběhu se symbolickým či alegorickým vyjádřením životních postojů a citů (Q. M. Vyskočil) nebo společenských jevů (V. Dyk, M. Majerová). Blízko k folklórní látce mají díla, které parodují a karikují, pohádky „vzhůru nohama“; hlavními představiteli tohoto směru jsou J. Lada a J. Marek.

²⁶ URBANOVÁ, S. *Metamorfózy dětské literatury: Přehled české literatury pro děti od roku 1945 po současnost*. Olomouc: Votobia, 1999. s. 161. ISBN 80-7198-379-9.

²⁷ ŠMAHELOVÁ, H. *Návraty a proměny: Literární adaptace lidových pohádek*. 1.vyd. Praha: Albatros, 1989. s. 129. 13-864-89 12/19.

²⁸ ČEŇKOVÁ, J. A KOL. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. s. 136. ISBN 80-7367-095-X.

²⁹ LEHÁR, J. – STICH, A. a kol. *České literatury od počátku k dnešku*. 2. vyd. Praha: NLN, 2008. s. 238. ISBN 978-80-7106-963-8.

³⁰ ŠMAHELOVÁ, H. *Návraty a proměny: Literární adaptace lidových pohádek*. 1.vyd. Praha: Albatros, 1989. s. 171. 13-864-89 12/19.

³¹ SIROVÁTKA, O. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998. s. 139-140. ISBN: 80-85010-06-2.

³² ČEŇKOVÁ, J. A KOL. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. s. 136. ISBN 80-7367-095-X.

Různé snahy o uchopení žánru autorské pohádky a již výše zmínění spor o smyslu pohádek v moderní době vyvrcholily v období dvacátých a třicátých let 20. století. Vedle pohádek se sociálními motivy byl využíván a proměňován folklor, vznikla pohádka zvířecí a rozvíjel se i delší pohádkový příběh a seriál.³³ Uvedeme několik příkladů proměnlivosti spisovatelského přístupu k látkám a tematice. Zvláštní odrůdou umělých pohádek jsou texty obsahující prvky tradiční pohádky. Odehrávají se v dávné minulosti a v neurčitém pohádkovém světě, vystupují v nich pohádkové bytosti a jejich nedílnou součástí jsou magické prvky (H. Malířová). Radikálnějším způsobem přístupu je specifická sociální pohádka J. Wolкера, kde je tradiční a pohádkové fantastično potlačeno ve prospěch reality. Pohádky nesou ideje vrcholícího směru proletářské literatury a odehrávají se v tehdejší světě - jsou umístěny do dělnických čtvrtí velkoměsta.³⁴ Moderní pohádku v tomto období najdeme u J. Mahena, který naplňoval folklorní motivy etickým významem.

Za největší osobnost autorské pohádky u nás můžeme označit K. Čapka. Ve svých pracích rozvíjí jazykovou komiku a nadpřirozené bytosti přivádí do reálného světa. V letech 1918 až 1920 uspořádal a vydal třídílný sborník *Nůše pohádek*, ve kterém publikoval díla již známých nebo začínajících autorů (K. M. Čapek – Chod, K. Leger, V. Dyk, S. K. Neumann, J. Wolker, K. Poláček, J. John, B. Benešová, J. Deml aj.). K. Čapek se zaměřil na moderní pohádku ze současnosti, konfrontoval civilní svět se světem magickým.³⁵ Jeho bratr J. Čapek a jeho *Vyprávění o pejskovi a kočičce* (1929) uvedlo do žánru autorské pohádky poprvé autora vypravěče.³⁶ Dalším ze spisovatelů vnašejícím do svých příběhů soudobé realie byl J. Lada, jehož tvorba je také typická sepletím textu a kresby. Zmínila jsem J. Čapka aj. Ladu, a proto nesmím opomenout O. Sekoru. O. Sekora zvláštním způsobem spojuje zvířecí svět antropomorfizované pohádky s přesně vykreslenými lidskými typy a postupů komiksu a animované grotesky.³⁷

Paleta autorů v meziválečném období je poměrně široká, ale zaměříme se především na tvorbu K. Poláčka a V. Vančury. Jejich pohádkové příběhy byly zasazeny do současného

³³ ČEŇKOVÁ, J. A KOL. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. s. 137. ISBN 80-7367-095-X.

³⁴ SIROVÁTKA, O. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998. s. 139-144. ISBN: 80-85010-06-2.

³⁵ Tamtéž. s. 141.

³⁶ ČEŇKOVÁ, J. A KOL. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. s. 138. ISBN 80-7367-095-X.

³⁷ SIROVÁTKA, O. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998. s. 145-147. ISBN: 80-85010-06-2.

reálného světa, ve kterém jakoby náhodou, ale ku prospěchu všech, došlo k zásahu vyšší nadpřirozené moci. Z žánrového hlediska využívali dobrodružných motivů, které nalezneme i v díle L. Macháčka.³⁸

V poválečné tvorbě se spisovatelé navraceli k folklorním zdrojům jednak vysokou mírou adaptace (J. Werich), jednak využívali folklorních kulis a postupů a vytvářejí pohádky iluzorního folkloru (J. Drda, F. Hrubín, V. Čtvrtek, K. Šiktanc aj.). V. Čtvrtek bezprostředně nenavazoval na tradiční pohádky, ale opíral se o jejich prvky. Vytvořil samostatný druh autorské pohádky spočívající na vlastní autorské imaginaci. Vedle různorodé práce s folklorní látkou se po vzoru K. Čapka dále rozvíjelo mísení současného a pohádkové světa. Autorská pohádka byla obohacována o postupy z jiných žánrů – science-fiction, fantasy a dobrodružné prózy: O. Hofman obohatil pohádkovými motivy příběhy dětských hrdinů; pohádky M. Macourka přesáhly do parodie, kde pohádkové atributy glosovaly realitu; dalším žánrovým přesahem byl pohádkový cestopis L. Aškenazyho. Konfrontace reálna a ireálna ve fikčním literárním světě, je právě látkou rozebíraného tripletu L. Macháčka, pohádkových příběhů J. Lukáška a kočičích příběhů M. Marboe. Nonsense a grotesknost se objevily v díle A. Mikulky, na nějž v 60. letech navazovala tvorba dalších autorů jako J. Hanzalíka, O. Hejné, D. Lhotové, D. Mrázkové, Z. K. Slabého a dalších. Důležitým příspěvkem ve vývoji umělé autorské pohádky ve druhé polovině dvacátého století byly překlady F. Hrubína z německého a francouzského pohádkového fondu.³⁹ Z autorů z posledního dvacetiletí století dvacátého zmíníme O. Hoffmanna a Z. Svěráka, o kterém se podrobněji zmiňujeme níže. Jednou z knih tohoto žánru s přesahem ke sci-fi je kniha V. Krejčího *Kecka a Pecka na planetě Fantazie*.

³⁸ ČEŇKOVÁ, J. A KOL. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. s. 137-139. ISBN 80-7367-095-X.

³⁹ Tamtéž. s. 140-143.

1.2. O něco málo více k současným autorům dětské literatury

V této kapitole se pokusím přiblížit situaci 90. let a prvního desetiletí 21. století. Zvolila jsem literární osobnosti, které se literaturou a činností s ní spojenou zabývají po většinu svých životů. V jejich dílech se nejen odráží současná doba a její problematika, ale také jejich profese a zkušenosti z jiných oborů. Současných autorů písničích texty pro děti a mládež je samozřejmě nepřeberné množství. Spisovatelé, u kterých se pozastavíme, vytvářejí soudobý literární kontext analyzovaným textům regionálních autorů níže rozebraných textů. Vybrala jsem prozaické spisovatele orientující se na folklórní tradici, pověsti, legendy a hrdinství, mystično a fantaskní postavy, v neposlední řadě také v popředí se zvířecím hrdinou.

Začneme jednou z velmi plodných dětských autorek Ivonou Březinovou. Svou literární kariéru začala v oblasti zkoumání literatury 19. a 20. století, v polovině devadesátých let se začala věnovat spisovatelské činnosti zaměřené na děti na plno. Její díla jsou orientována především na zvířecí hrdiny a obživlé předměty, v posledních letech se zaměřuje i populárně naučnou tvorbu.⁴⁰ Pojítkem mezi Václavem Cibulkou, který ve spolupráci s E. Fryntou a V. Hulpachem vytvořil publikaci *Hrdinové starých evropských bájí* (Victoria publishing, 1995), a skupinou pardubických autorů je v jejich zájmu o mytologii a historii. Ne v celoevropském kontextu jako je tomu u V. Cibulky, ale v regionálním.⁴¹ Další z významných postav věnující se dětské literatuře orientované k pověstem a legendám je Vladimír Hulpach, který také působil na pozici vedoucího odborného referenta pro dětskou literaturu na ministerstvu školství do revoluce r. 1989, poté si zvolil svobodné povolání a stal se ředitelem a spolujednatelstvím Fénix.⁴² Spisovatelka pro děti i pro dospělé Marie Kubátová je silně orientovaná na folklórní tematiku Krkonoš a Podkrkonoší. Její tvorba je význačná tím, že spoluautory jejích knih, jsou samotné děti, se kterými vede rozhovory a neustále si u nich ověřuje správnost postupů a zábavnost děje.⁴³ Postup tvorby Marie Kubátové se shoduje s postupem Jaroslavy Paštikové v níže rozebíraném díle - *Jak se rodí bráškové*. Bez povšimnutí nesmějí zůstat současní dětské autoři Zdeněk Svěrák a Arnošt Goldflam. Sám Arnošt Goldflam tvrdí, že úkolem jeho tvorby je dětského čtenáře pobavit.⁴⁴ Kdežto u Zdeňka Svěráka jsme svědky propojení jazykové vytříbenosti, brilantní hry se slovy

⁴⁰ HUTAŘOVÁ, I. – HANZOVA, M. *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež*. 1.vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělání – Tauris, 2003. s. 21. ISBN 80-211-0461-9.

⁴¹ Tamtéž. s. 27.

⁴² Tamtéž. s. 69.

⁴³ Tamtéž. s. 83-85.

⁴⁴ Tamtéž. s. 144-145.

a humoru, čemuž může napovědět samotný název jednoho z děl *Jaké je to asi v Čudu* (Fragment, 2003).⁴⁵ Tvorba Zdeňka Svěráka orientovaná dětským čtenářům je složena především z písňových textů, říkanek, scénářů, filmových povídek a povětšinou kratších básnických útvarů. V tomto výčtu se především jedná o prozaická díla, i když tvorba Zdeňka Svěráka by zasloužila více prostoru sama o sobě. Jednou z mladších postav dětské literatury je Alena Ježková, která je orientována na českou historii a její zpracování dětskému čtenáři.⁴⁶

V současné dětské tvorbě by neměly zůstat opomenuté večerníčky. S dětskými večerníčkovými pořady a jejich scénáři je spjata Marie Kšajtová, která se například starala o dramaturgii televizních večerníčků *Káti a Škubánka*, *Jáji a Páji*, *Bůbáků a hastrmanů*, *Včelích medvídků* a dalších.⁴⁷ S večerníčkovou tvorbou je silně spjata autorka Marcella Marboe, jejíž tvorba svou fragmentárností a krátkými příběhy zaměřenými na obrazovou fantazii dětského čtenáře večerníčky do značné míry připomíná. Nemalou roli v dětské literatuře současnosti hrají časopisy. Činnou přispěvatelkou je Lucie Lomová s příběhy o Anče a Pepíkovi, které jsou výsledkem spolupráce v letech 1991 až 2000 s časopisem *Čtyřlístek*.⁴⁸ Orientace na mužské i ženské pohlaví hlavních hrdinů těchto příběhů je shodné s výběrem postav Lubomíra Macháčka, jehož postavy se ve všech případech nacházejí v páru. S touto formou dětské tvorby se pojí jména P. Chvojky a S. Havelky. Jako posledního z výčtu současných českých autorů zmíním Zdeňka Karla Slabého, který se původně věnoval literární kritice a historii, později u něj převážila vlastní autorská činnost. Jeho tvorba není jen orientovaná na pobavení dětského čtenáře, věnuje se také didaktickým publikacím.⁴⁹

⁴⁵ HUTAŘOVÁ, I. *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež 2. část*. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělání – Tauris, 2007. s. 145. ISBN 978-80-211-0545-4.

⁴⁶ Tamtéž. s. 25.

⁴⁷ Tamtéž. s. 33.

⁴⁸ Tamtéž. s. 43.

⁴⁹ Tamtéž. s. 75-77.

1.3. Bližší pohled na autory analyzovaných textů

Téměř polovinu analyzované literatury tvoří triptych pohádek Lubomíra Macháčka, pardubického rodáka. Lubomír Macháček vystudoval psychologii na Univerzitě Palackého v Olomouci. Pracoval jako psycholog v ženské věznici, v Pedagogicko-psychologické poradně a v Poradně pro rodinu a partnerské vztahy. Nyní pracuje v Centru psychosociální pomoci v Rodinné a manželské poradně Pardubického kraje. Jeho profese se silně projevuje nejen v jeho tvorbě pro dospělé, ale i pro děti. Mimo tři pohádek *Zač je v Pardubicích perník*, *Jak chutná v Pardubicích perník* a *Jak voní v Pardubicích perník*, zpracoval pro děti soubor bájí a pověstí *Poklad pod Kunětickou horou*.⁵⁰

Jaroslava Paštiková pochází z Trnávky u Přelouče, absolvovala střední pedagogickou školu a celých 27 let působila jako učitelka v mateřské škole. Příležitostně psala články do novin, také založila loutkové divadlo, pro které psala scénáře. Po odchodu z pozice redaktorky Učitelských novin se začala naplno věnovat literární činnosti zaměřené na dětské čtenáře. Po čtyřleté snaze najít nakladatele, který by vydal její prvotinu, se v roce 2007 odvážilo nakladatelství Rubico a knížka *Jak se rodí bráškové: aneb Ze života předškoláka* byla na světě. Příběh malé Aničky je inspirován skutečností, autorka mimo jiné čerpala z bohaté zkušenosti z práce s dětmi.⁵¹

Další autorkou Pardubického kraje je Marcella Marboe, která vystudovala Fakultu tělesné výchovy a sportu na UK v Praze, obor tělesná výchova-český jazyk. Za svůj život nasbírala bohatou pedagogickou praxi, pracovala též v Radě České televize. V současné době se věnuje svobodnému povolání spisovatelky a koncepční a organizační práci ve spisovatelských organizacích. Je předsedkyní Sekce dětské literatury Obce spisovatelů, členkou direktoria literární soutěže Zlatá stuha, členkou Akademie literatury české, PEN klubu, IBBY aj. Jedním z jejich děl, ve spolupráci s K. Šimkovou, je i šestidílný seriál České televize *Živá voda*.⁵²

Pro rozšíření a porovnání jednotlivých společných znaků dětské literatury Pardubicka jsou přiřazeni dva autoři z Hradce Králové, Josef Lukášek a Jiřina Valachovičová. Jedná se o členy Obce spisovatelů bývalého Východočeského kraje, jejichž zařazené tituly mají společné rysy s díly výše uvedených autorů. Josef Lukášek vystudoval pedagogickou fakultu v Hradci

⁵⁰ HRABINEC, J. 17 – *Sedmnáct východočeských autorů literatury pro děti*. 1.vyd. Východočeské středisko Obce spisovatelů, 2009. s. 62. ISBN 978-80-904201-1-3.

⁵¹ Z osobního archivu autorky. Email ze dne 18.6.2011.

⁵² HRABINEC, J. 17 – *Sedmnáct východočeských autorů literatury pro děti*. 1.vyd. Východočeské středisko Obce spisovatelů, 2009. s. 72. ISBN 978-80-904201-1-3.

Králové a přírodovědeckou fakultu UP v Olomouci. Pracuje jako středoškolský učitel a je členem Horské služby v Orlických horách. Píše hlavně pohádky a publikace propagující krásy Orlických hor a celého severovýchodního příhraničí.⁵³ Jiřina Valachovičová vystudovala na vysoké škole učitelství obor biologie – chemie. Po smrti své dcery přešla ze školství k práci v dětském domově, kde se začala věnovat vydávání časopisu pro děti. Publikovala též knížku *Babi, povídej mi pohádku*, která je jedním z předmětů této práce. Její povídky jsou příběhy ze života. Žije a tvoří v Hradci Králové.⁵⁴

Literatura pro děti mládež byla vždy brána jako něco okrajového ve srovnání s literaturou pro dospělé, nebyla pod takovým drobnohledem, „*jestliže v hodnotové struktuře literatury pro děti a mládež, v literárně kritických vztazích panují všeobecně tyto poměry, není tomu lépe ani v rámci regionální existence.*“⁵⁵ Jedním z paradoxů vyvstávajících z této situace je, že právě folklórní pohádky, pověsti jsou považovány za živý, inspirující, středový, osobitý umělecký útvar. Právě pohádkový svět je zdrojem obraznosti, symboliky a četných alegorií.⁵⁶ Takovýto postoj vůči regionální dětské literatuře, celkově k literatuře určené dětskému čtenáři je jedním z důvodů vzniku této práce. Pohádky a dětská literatura, školy a pedagogika mají společný základ, ze kterého vycházejí – je to výchova v duchu humanismu a ušlechtilých lidských vlastností, jako je čest, úcta k člověku, smysl pro přátelství, odvaha, skromnost a vytrvalost.

⁵³ HRABINEC, J. *17 – Sedmnáct východočeských autorů literatury pro děti*. 1.vyd. Východočeské středisko Obce spisovatelů, 2009. s. 54. ISBN 978-80-904201-1-3.

⁵⁴ Tamtéž. s. 146.

⁵⁵ URBANOVÁ, S. *Metamorfózy dětské literatury: Přehled české literatury pro děti od roku 1945 po současnost*. Olomouc: Votobia, 1999. s. 157. ISBN 80-7198-379-9.

⁵⁶ Tamtéž. 157-158.

Předmluva k jednotlivým rozborům

Přejdeme tedy k samotným rozborům pohádkové tvorby pardubických spisovatelů. Předmětem analýzy vybraných textů bude především téma, děj, kompozice, v jejímž rámci se pozastavíme u jazyka zvoleného v daném textu, hlediska vypravěče, které bude zahrnovat autorskou perspektivu a postoj, dále také kompoziční, realistickou a estetickou motivaci. Na základě takto analyzovaného textu přejdeme k literární a psychologické interpretaci. Psychologická interpretace je záměrně oddělena kvůli pouhému nástínu psychologického pozadí vnímání textu dětským čtenářem. Analýza textů je doplněna jazykovou morfologií jednotlivých děl pro ověření jejich obtížnosti a určení či potvrzení věkové kategorie dětského čtenáře, kterému je určená. V případě triptychu Lubomíra Macháčka bude v závěru analýza doplněna porovnávací tabulkou na základě teorie V. J. Proppa, týkající se funkcí v literárním díle pro dětského čtenáře. Tato tabulka se bude týkat pouze textů Lubomíra Macháčka, jelikož jeho dílo je ryzí autorskou pohádkou s folklorními prvky, na které se dají tyto motivy vypořádat a systematicky porovnat. V závěru budou porovnány jednotlivé motivy všech analyzovaných textů, na jejichž podkladě budou stanoveny společné rysy děl pardubických spisovatelů.

2. Rozbor jednotlivých pohádek Lubomíra Macháčka

Úvodní kapitulu k rozborům trilogie Lubomíra Macháčka věnujeme společným rysům jednotlivých knih. V závislosti na postupu analýzy (viz výše) vytyčíme společné motivy hned na začátku.

Ústředním tématem trilogie je boj dobra se zlem, jak se zlem nadpřirozeného charakteru, tak se zlem abstraktně hmatatelným v podobě lidských charakterů. Širší dějová oblast zahrnuje narativní struktury, jejichž pozadí se odehrává v rámci diskursů všedního života, života v přírodě, historie, cestopisu, citového a myšlenkového zrání hrdiny. Dějovým základem neboli syžetem celé trilogie je vývoj hlavní postavy, odhalování tajemství, pronásledování a zápolení se zlou mocí a nástrahami, snaha o vlastní sociální zařazení do společnosti. Ve druhém dílu přibývají první lásky, cesta do exotických zemí a rozšiřuje se tematická základna spojená se školou.

Co se týče vnější kompozice trilogie, jsou jednotlivé kapitoly těsně svázané, nadpisy zdůrazňují členění textu. Jednotlivé kapitoly jsou ve většině případů otevřené, aby zůstala

těsná návaznost a napětí bylo zachováno.⁵⁷ Vnitřní kompozice textu je především chronologická, spíše než lineární bychom ji označili za příčinnou. Příčinná posloupnost narativu je explicitní.⁵⁸ Nesetkáme se s žádným činem bez příčiny. Jednání hlavních i vedlejších postav je přímé a cílené. V horizontálním členění textu (viz výše) jsou jednotlivé celky - kapitoly těsně svázané, fabule přehází z jedné kapitoly do druhé. Názvy se vztahují k nedůležitější části textu, nijak neshrnují a o jejich podstatě, se dovídáme vždy přibližně v polovině dané kapitoly. Vertikální členění textu je velice pečlivé, hranice mezi pásmy postav a vypravěče jsou striktně dělené. V textu se setkáváme jak s přímou řečí tak polopřímou i nevlastní přímou řečí.⁵⁹

Prostředí příběhů perníkového a marcipánového hrdiny tvoří krajské město Pardubice, jeho ulice, především Pernštýnské náměstí, muzeum, zámek, okolí řeky Labe a krajina v bezprostřední vzdálenosti města, především tedy Kunětická hora.

Jazyka je využíváno vesměs spisovného, setkáme se s termíny spojenými s žargonem obyvatel Pardubic, jako je například pojmenování obyvatel Hradce Králové „Mechováci“. V přímé řeči postav se vyskytují výrazy obecné češtiny i místy lehké vulgarismy charakterizující sociální postavení dané postavy (příkladem jsou Pyšvejc, Škaloud a Chrundil). Větné konstrukce nejsou příliš složité, odpovídají věkové kategorii 6-9 let, což bude dokázáno i následujícími výpočty. Text je svižný, dynamický, rozsáhlejší věty a úseky věnující se popisu způsobují retardaci děje, ovšem mají vesměs expoziční či rekapitulační charakter. Metafor je užíváno střídavě, nabýváme dojmu, že se jim autor záměrně vyhýbá. Přímá pojmenování jsou v tomto druhu literatury přece jen vhodnější. Text vždy nese mravní ponaučení, které je sděleno přímo nebo vyplývá z textu samo. Vlastní pojmenování postav je mistrně voleno. Jednotlivá jména postav charakterizují jejich funkci v díle, jejich původ či fyzické rysy. Podkladem pro tvoření jmen jsou i reálné osobnosti působících v Pardubicích, jako příklad můžeme zmínit postavu ředitele muzea, který je v knize pojmenován jako pan Šebánek, což je reálně pan Šebek.

O hledisku narace můžeme hovořit hned v několika kategoriích, které vedle sebe fungují v narativní literatuře. Prvním hlediskem je hledisko postav, dále hledisko vypravěče a

⁵⁷ CHATMAN, S. *Příběh a diskurs: Narativní struktura v literatuře a filmu*. 1.vyd. Brno: Host, 2008. s. 45-46. ISBN 978-80-7294-260-2.

⁵⁸ HRABÁK, J. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977. s. 238-240. 22-027-77.

⁵⁹ ULIČNÝ, O. *Prostor pro jazyk a styl: Lingvistické analýzy současné české prózy pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1987. s. 25-28. 13-845-87 12/19.

hledisko čtenáře, poslední hledisko je důsledkem vztahu mezi vypravěčem a autorem.⁶⁰ V našem případě se budeme zabývat pouze hlediskem vypravěče, jelikož kompozice je tokem informací, jejímž prostředníkem mezi sdělením obsahu a čtenářem je právě zmíněný vypravěč. Autorskou perspektivu v tomto případě lze označit za „vševědoucí“. Autor je nad postavami a příběhem. Od postav je oddělen určitou distancí, stojí „nad nimi“. Čtenář dostává více informací, než samy postavy vědí, tento postoj v textu se nazývá autorskou ironií. Způsob vyjadřování probíhá ve třetí osobě, tedy v er-formě. Sám autor vstupuje do vyprávění, oslovením čtenáře i s vlastním hodnocením vypravované epizody. Přímým zásahem do textu, který bychom označili tendenčním, vše je upozaděno a čtenář se soustředí sice na krátkou, ale přímou promluvu k němu samému, což má velký vliv na vnímání textu. Autorova promluva je zásahem do toku informací, která naruší svět díla – vypravěč se světa knihy neúčastní, on ho konstruuje a najednou stojí mezi příběhem, postavami a čtenářem. Autorský postoj se promítá v užití vyprávěcího času, v tomto případě čas vyprávění nesplývá s časem příhody, i přestože se děj rozvíjí v současnosti a je v podstatě aktuální pro jakoukoli dobu. S postojem tohoto typu souvisí motivace, tj. odůvodnění uměleckých prostředků. V kompoziční motivaci jde o princip ekonomie při výběru motivů, statické motivy, jak již bylo zmíněno, jsou ve vztahu k ději, popisy prostředí či charakterů. Realistická motivace právě směřuje k předložení příběhu aktuálního svým prostředím, časem a vzbuzením iluze pravděpodobnosti. Estetická motivace textu odpovídá svými jazykovými prostředky současné době. Pouhá zmínka o „Mechovácích“ potvrzuje neustálou rivalitu mezi městy Pardubice a Hradec Králové. Postavy literárního světa Macháčkovy trilogie zaujímají tedy stejné názory a přijímají postoje jako postava čtenáře v reálném světě.

Vztah autora k literární tradici je také důležitým prvkem hlediska díla. V případě pohádek *Zač je v Pardubicích perník* a *Jak voní v Pardubicích perník* se jedná o nástin historického vzniku města Pardubic, jeho znaku, historii pardubického perníku a většiny městských památek. Staví také na pověstech, jež sám autor zpracoval pro dětské čtenáře v knize *Poklad pod Kunětickou horou*. Čerpá tedy přímo ze své předchozí práce.⁶¹ V celé trilogii se promítá i autorovo povolání - v současnosti působí jako psycholog v partnerské poradně.⁶²

⁶⁰ SCHOLÉS, R. – KELLOGG, R. *Povaha vyprávění*. 1.vyd. Brno: Host, 2002. s. 235. ISBN 80-7294-069-4.

⁶¹ HRABÁK, J. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977. s. 252-258. 22-027-77.

⁶² HRABINEC, J. 17 – *Sedmnáct východočeských autorů literatury pro děti*. 1.vyd. Východočeské středisko Obce spisovatelů, 2009. s. 62. ISBN 978-80-904201-1-3.

Texty se od jiných typů vyprávění liší větší komplexností. Hlavním důvodem této komplexnosti je fakt, že text je prokán nevyřčeným. „Nevyřčené“ musí být aktualizováno v rovině aktualizace obsahu. V tomto ohledu si texty na čtenáři vymáhají aktivní a vědomé kooperační činy.⁶³ Co se týče dětských čtenářů, v případě předškoláků jako posluchačů, jsou jejich schopnosti čtenářské kooperace omezené, v pozdějším věku již čtenáři začínají zjišťovat, že za každým dílem stojí autor, a že se jedná o fiktivní konstrukty.⁶⁴ Autor musí zpracovat látku natolik dobře, aby jí dítě ve věkové kategorii, jemuž knihu směřuje, bylo schopno pojmout a pochopit a především z ní vyvodit závěry, které jsou v textu „nevyřčené“ - „Čtenář je svobodný, samostatný, nezávislý. Neusiluje ani tak o to pochopit knihu, jako spis prostřednictvím knihy porozumět sobě samému.“⁶⁵

Jedná se o moderní neboli umělé pohádky situované do městského prostředí Pardubic, se silnou orientací k přírodě s její mystickou silou. Pohádky staví na legendách a pověstech týkajících se Kunětické hory a Pardubicka.

Pohádky představují v životě dítěte i dospělého člověka „kouzelné zrcadlo“, v němž se odráží život, jeho vznik, vývoj a zánik. Proto mohou pohádky obsahovat symbolické odpovědi na krizové okamžiky psychického vývoje. Odrážejí vnitřní přechod od dětství k dospělosti, rozvoj od nezralosti ke zralosti. Pohádky skrývají důležité věci pro duševní rozvoj dítěte. Jsou výpovědí o nesnadnosti a obtížnosti dospívání v samostatnou, ojedinělou bytost. Metamorfózy pohádek vypovídají vedle mravních dimenzí také o archaických vrstvách psychiky. Proti „techné“ dnešní doby musíme položit „éthos“, který do dětského světa přináší právě pohádky. Archetyp dítěte dřímá v každém, zavazuje k citlivému přístupu k pohádkám, k ochraně pohádkového světa, bez něho by totiž těžko existoval svět dospělý, vezdejší, svět naší každodennosti.⁶⁶ Právě z těchto důvodů je do interpretace dětské literatury zařazena i okrajová interpretace z psychologického hlediska. Jedná se o pouhý nástin psychologické interpretace, ne o psychologickou analýzu textu.

⁶³ ECO, U. *Lector in fabula: Role čtenáře aneb Interpretační kooperace v narativních textech*. 1. vyd. Praha: Academia, 2010. s. 65–66. ISBN 978-80-200-1828-1.

⁶⁴ TRÁVNÍČEK, J. *Vyprávěj mi něco...: jak si děti osvojují příběhy*. Praha: Paseka, 2007. s. 45. ISBN 978-80-87053-07-2.

⁶⁵ COMPAGNON, A. *Démon teorie: Literatura a běžné myšlení*. 1. vyd. Brno: Host, 2009. s. 150. ISBN 978-80-7294-324-1.

⁶⁶ ČERNOUŠEK, M. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1990. s. 182–183. ISBN 80-00-00060-1.

2.1. *Zač je v Pardubicích Perník: aneb Perníčková dobrodružství ve vzduchu, na souši a na vodě*

2.1.1. Rozbor pohádky a jejích jednotlivých motivů

Vedle hlavního tématu souboje dobra a zla sledujeme téma spojené s hlavním postavou Perníčka - cestu, která sebou přináší mravní, morální a sociální vývin hrdiny. Dějový základ tedy tvoří vývoj hlavní postavy, pronásledování a zápolení se zlou mocí na cestě za osvobozením družky. Expozice děje proběhne v domě rodiny Doušů, která se připravuje na štědrý den. Povede se jim získat tajný recept na Pardubický perník, ze kterého upečou chaloupku a Perníčkem a Perničkou. Perníkové postavy ožijí. Perníková chaloupka i s perníčky je ukradena veverčí rodinou. Původně se měly stát potravou na zimu, ale stanou se spíše součástí zvířecí rodiny. Sled na sebe navazujících zápletek doplněných v zápětí i dílčími rozuzleními přichází v momentě vzniku prvního konfliktu, kdy je Perníčka unesena strakou, která je vyslaná vědmou Zapětbabek - pokouší se odhalit tajemství pravého Pardubického perníku. Perníček se tedy vydává na cestu, osobně se s vědmou setkává, ta hrdinu ovšem svádí na špatnou stopu. Perníček si zapůjčí ornitoptéru, aby našel úkryt vědmou a strašného Mordoděje na Kunětické hoře. Rozuzlením příběhu je souboj a útěk z jeskyní Kunětické hory a návrat do města. Syžet však tímto nekončí a příběh pokračuje drobnými na sebe navazujícími epizodami, které líčí závod o Perníkovou přilbu a účast Perníčka na Velké Pardubické. Šťastný konec, jak tomu v pohádkách bývá, je v tomto případě svatba a zjištění, že kouzelní perníkoví tvorečkové čekají potomka.⁶⁷ Vyprávění je dynamické, příčinné, s občasnými drobnými retrospektivami. V závěru dochází k záměrné retardaci, kterou protne posledních pár vět, že přichází na svět potomek, což ve čtenáři vyvolá značný zájem o další dobrodružství této kouzelné perníkové rodiny.

K zeměpisnému prostředí viz výše. Co se týče sociálního prostředí, Perníčci jsou součástí rodiny Doušů, která je svým způsobem přivedla na svět, ovšem jsou osamoceni, protože nepatří do žádné jiné sociální skupiny. Pokusem o začlenění je nástup do základní školy. Absolvují ji však velice rychle, protože rostou rychleji než normální děti. Důležitým faktorem pro další níže uvedenou interpretaci je pohlaví hlavního hrdiny. Věková kategorie, jak již bylo zmíněno, je nejednoznačná, takovýto hrdina je tedy ideální pro auto projekci dětského čtenáře jakéhokoli věku.

⁶⁷ HRABÁK, J. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977. s. 252-253. 22-027-77.

2.1.2. Interpretace

Hlavním motivem příběhu je cesta. Cesta k sociálnímu a mravnímu dozrání. Perníkový hrdina absolvuje i základní školu, což je součástí „správného“ sociálního a životního vývoje, který je završen svatbou, protože jak tomu praví konvence dva lidé spolu mohou žít, pokud uzavřou řádný svazek.

Sociální prostředí tvoří rodina Doušů, spořádaná fungující rodina se dvěma dětmi. Andrejka se vzorně učí a Vojtík se připravuje na nástup do základní školy. Otec zde vystupuje jako živitel rodiny a matka se stará o plynulý chod domácnosti.

Postava hlavního hrdiny Perníčka je ve všech směrech postavou kladnou, čistých mravů. Jeho věk je neurčitý, „roste rychleji než ostatní děti“. Kniha líčí rok jeho života, během kterého stihne absolvovat školu, dospět a oženit se. Dítě jakéhokoli věku si může představovat v jednotlivých dobrodružstvích samo sebe (viz výše).

Hlavním prostředím příběhu jsou Pardubice, město je představeno jako přívětivé místo s milými lidmi, kteří jsou ve většině případů ochotni pomoci. Pro místní čtenáře je to prostředí známé, což je pro věkovou kategorii 6-9 let velice důležitým specifickým knihy.⁶⁸ Pro čtenáře této kategorie je zajímavější příběh ze známého prostředí už jen z toho důvodu, že se v rámci tohoto prostředí sami determinují jako sociálně fungující jedinci (což neznamená, že kniha je určena jen dětem žijícím v Pardubicích). Důležitou roli mají v příběhu místa jako je zřícenina hradu na Kunětické hoře, vězení a škola. Zřícenina, ruiny hradu působí jako památník času, estetizované místo, opuštěné, osamělé útočiště, místo podněcující snění. V případě Perníčkova pohádkového příběhu je to tajuplné místo, úkryt a útočiště hrozného mordýře Mordoděje a vědmy Zapětbabek, kteří tam skrývají jeho milou Perničku. Chodby a jeskyně pod zříceninou hradu nás posouvají ještě do nižší a temnější úrovně, kde hlavní hrdina svede boj o život svůj a své družky. Chodby jsou temné, vlhké, plné krysy a netopýrů. Projít jimi je úkol nesnadný. Na dětského čtenáře tyto popisované scény jistě působí děsivě a umocňují iluzi o chabrosti hlavního hrdiny.⁶⁹ Vězení patří k topoím uzavřeného prostoru, do kterého postava touží proniknout, aby ho prozkoumala, nebo se v něm ocitá nedobrovolně. Ve 20. století se také objevují v literatuře vyjádření světa, města jako uzavřeného prostoru. Za vězení se dají považovat také uzavřené chodby, jeskyně, katakomby. Topos vězení se tedy v příběhu

⁶⁸ KABELÉ, J. - SMETÁČEK, V. – VOZNIČKA, V. *Morfologie dětské knihy*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1981. s. 31-32.13-785-81 12/19.

⁶⁹ HODROVÁ, D. *Poetika míst: Kapitoly z literární tematologie*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1997. s. 27-28. ISBN 80-86022-04-8.

vyskytuje hned ve třech případech.⁷⁰ Škola a učitel mají v literatuře rozměr osobitého poslání a vlastního osudu. Text například zprostředkovává deskripci školního dne a principů fungujících ve škole, čímž se sám stává školou.⁷¹ V této dětské próze se s tímto prostředím setkáváme jen okrajově.

Pozastavíme se tedy především u interpretace vztahu hlavního hrdiny s Perníkovou dívkou a u typologie matky a otce. V příbězích o vzájemné vysvobození často v hlavních rolích najdeme právě děti. Děti jsou relativně sexuálně i psychicky nediferencované. Jsou příhodným symbolem bytostného Já – vnitřní budoucí úplnosti a zároveň nerozvinutých stránek vlastní individuality. Bytostné Já se vyskytuje téměř všude.⁷² V případě první pohádky Lubomíra Macháčka sledujeme archetyp Ženy v podobě Perničky, matky a vědmy. Pernička představuje dokonalou animu, která je závislá na záchraně svého druha, vědma představuje postavu ovládající nadpřirozené síly, kterými brání hrdinovi zachránit družku. Matka rodiny Doušů je představou archetypu ženy animy, nese veškeré charakterové rysy „vzorné“ matky. Typem matky představeným v díle je postava paní Doušové, která by se dala označit za „matku z povolání“. Tato matka je tady v prvé řadě pro své děti; vaří, uklízí a udržuje pro děti všechno v pořádku. Postava otce v knize by se dala označit za „suverénního otce“, jedná se svými dětmi jako s dospělými; příliš je nechválí ani nekárá. Tento typ otce věří, že už svou pouhou přítomností dokáže děti vychovat a že své povinnosti vychovatele dostojí jako „němý sluha“.⁷³ Nástinu psychologické interpretace potvrzuje, že dětem jsou z pohádek předkládány základní principy společnosti a předlohy pro utváření si podvědomí o sociálních rolích a jejich funkcích.

2.1.3. Zhodnocení obtížnosti na základě výpočtu průměrné délky slov, vět a četnosti jednotlivých slovních druhů

Základním metodologickým poznatek obsahové analýzy dětské knihy, je potvrzením možnosti zkoumat knihu jako celek, který je s dostatečnou přesností a úplností popsitelný hodnotami předem stanovených rozlišujících rysů (viz níže); jejich kombinace v podstatě

⁷⁰HODROVÁ, D. *Poetika míst: Kapitoly z literární tematologie*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1997. s. 103. ISBN 80-86022-04-8.

⁷¹Tamtéž. s. 84.

⁷²FRANZ, M. - L. von. *Psychologický výklad pohádek: Smysl pohádkových vyprávění podle jungovské archetypové psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. s. 161-165. ISBN 978-80-7367-489-2.

⁷³PESESCHKIAN, N. *Příběhy jako klíč k dětské duši*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. s. 50-51. ISBN 80-7178-275-0.

předurčuje čtenářskou, výchovnou a prodejní úspěšnost knihy. Výzkum v takto rozsáhlé oblasti nemůže být však ničím jiným, než částečně ověřenými hypotézami. Z poznatků obecnějších povah stojí za shrnutí - sledovaná věková určení knih (6-9 let, 9-12 let, 12 a více let). My se budeme zabývat věkovou kategorií čtenářů od šesti do devíti let. Na specifiku knihy má tedy výrazný vliv její přizpůsobení dovednostem, potřebám a zájmům dětí, které procházejí první fází čtenářství.⁷⁴

Rozlišující rysy obsahu textu

Z knih pro 6-9leté čtenáře mají největší úspěch klasické pohádky a jednoduché příběhy o dětech. Pro čtenáře starší 9 let jsou přitažlivé především dobrodružné příběhy, pro dívky také dívčí romány. Zahájení děje oslovením, příslibem cesty nebo popisem bezkonfliktní situace kladně působí na úspěšnost knih pro čtenáře do devíti let, záporně však u knih pro čtenáře starší, tam je zvýšená pravděpodobnost úspěšnosti přímým uvedením do konfliktní situace. Přednost pro čtenáře do 12let se dává uzavřenému konci, v knihách pro starší čtenáře se objevuje i otevřený konec. Všechny úspěšné knihy pro děti končí šťastně. Tato zásada však nemusí být dodržována u dobrodružných a životopisných příběhů. Základní dějový konflikt pro čtenáře mladší 12 let musí být popsán explicitně, pro čtenáře starší může být morální či jiný skrytý konflikt. V knihách pro 6-9leté čtenáře je kladně působícím faktorem děj, jenž odpovídá schématu cesty (tomuto parametru odpovídá celá Macháčkova trilogie) s mnoha drobnými, avšak nikoli silnými konflikty. Hlavní hrdina by měl být stejného pohlaví a věku jako předpokládaný čtenář; zvýšení úspěšnosti také ovlivňuje výskyt zvířecích postav (což je splněno v knize M. Marboe *Zrzoun, hrdina dvou světů*). V knihách pro čtenáře starší 9 let (zejména však od 12 let) zvyšuje úspěšnost exotické prostředí; v knihách pro mladší čtenáře se naopak jedná o prostředí známé (specifikum pojící všechny rozebírané texty). Je-li sociálním prostředím rodina, pak kladně ovlivňuje úspěšnost knih pro čtenáře ve věku 6-9 let, záporně úspěšnost knih u čtenáře staršího. Zdůraznění nereálnosti děje působí negativně na starší čtenáře, dále také veškeré autorské vsuvky působí spíše záporně.⁷⁵ Úspěšnost textů je tedy závislá na žánru, ději, prostředí a na reálnosti vyznění samotného textu. Tento výčet jsem zvolila pro objasnění veškerých textových procesů, které mají vliv na obtížnost a tedy i úspěšnost dětské knihy. Zaměříme se především na rozlišující rysy jazyka, jelikož obsahových rysů se přímo týká analýza a interpretace jednotlivých pohádek.

⁷⁴ KABELE, J. - SMETÁČEK, V. – VOZNIČKA, V. *Morfologie dětské knihy*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1981. s. 109-110.13-785-81 12/19.

⁷⁵ Tamtéž. s. 111-112.

Rozlišující rysy jazyka knihy

Průměrná délka slova ve slabikách

Nárůst průměrné délky slova je patrný při přechodu od skupiny čtenářů ve věku 6-9 let ke starším. Ve vybrané ukázce jsme zjistili hodnotu 3,2, která je znakem vyšší obtížnosti textu. Procento čtyř a víceslabičných slov (8,5%) je ve střední rovině obtížnosti textu.

Průměrná délka věty ve slovech

V úspěšných knihách pro začínající čtenáře činí 7 slov a nikdy by neměla překročit 15 slov. Průměrná délka věty našeho vzorku je 12,5 slova ve větě, která je nižší hodnotou a odpovídá určené věkové kategorii 6-9 let.

Podíl podřadicích spojek a vztažných zájmen v souboru všech slov

Ve všech dětských knihách je tento poměr nízký, autoři úspěšných složitějších textů pro děti se jim záměrně vyhýbají. Ve vybrané části textu se získaná hodnota pohybuje lehce nad průměrnou tabulkovou hodnotou. Větné konstrukce nejsou tedy nijak zvlášť složité.

Podíl podstatných jmen v souboru všech slov

V úspěšných knihách pro 6-9leté čtenáře by neměl přesahovat 21%. Podstatných jmen je 27,5%, což značí, že je poměrně vyšší, než jsou tabulkové hodnoty, pro tuto věkovou kategorii.

Podíl přídavných jmen v souboru všech slov

V knihách pro čtenáře starší 9 let je podstatně vyšší než v knihách pro čtenáře mladší. Vztah k úspěšnosti není nijak silný. Počet přídavných jmen ve vzorku je opět ve středních tabulkových hodnotách, takže nárokům na obtížnost textu počet vyhovuje.

Podíl osobních zájmen v souboru všech slov

Výskyt zájmen se pohybuje ve vybraném vzorku v nižších oblastech tabulky, jejich četnost je tedy nízká.

Slova v přímé řeči v souboru všech slov

Procento slov v přímé řeči je také v nižší oblasti tabulky určující obtížnost.

Výpočty a hodnota Gunningova vzorce (viz příloha č. 1) dokazují, že určení čtenáři věku od 6 do 9 let je správné. Obtížnost textu nijak nepřesahuje možnosti dětského čtenáře této věkové kategorie.⁷⁶

⁷⁶ KABELÉ, J. - SMETÁČEK, V. – VOZNIČKA, V. *Morfologie dětské knihy*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1981. s. 29-31. 13-785-81 12/19.

2.2. *Jak chutná v Pardubicích Perník: aneb Marcipánkova dobrodružství ve vzduchu, na souši a na vodě*

2.2.1. Rozbor pohádky a jejích jednotlivých motivů

Ústředím tématem pohádky *Jak chutná v Pardubicích perník* je v návaznosti na první knihu *Zač je v Pardubicích perník* boj dobra se zlem. Příběh se točí okolo nového hrdiny syna Perníčků, Marcipánka. Vedlejší tematické motivy jsou spojeny s výchovou, první láskou, smrtí a trestem. Širší dějová oblast se soustředí na myšlenkové a citové zrání hlavního hrdiny. Syžet je vystavěn na honbě za získáním receptu na pravý Pardubický perník a rozšiřuje se tematická základna spojená se školou. Expozicí v tomto případě je narození hlavního hrdiny Marcipánka, který je sice perníkovým chlapcem, ale roste a prochází stejným vývojem jako běžný lidský potomek. Následuje epizoda retardačního charakteru z cirkusu. Navazuje nástup Marcipánka do mateřské školy. Za zápletku lze označit sled epizod započatý konfliktem týkajícím se zcizené koloběžky ze školky, která přivádí na stopu zločince Pyšvejce s kocourem Fikejzem. Ti hledají poklad v podobě vzácného receptu na Pardubický perník. Krizí je Pyšvejcovo lapení a odsouzení k absolvování povinné školní docházky. Do popředí se dostává stálá hrozba mordýře Mordoděje a vědmy Zapětbabek, kteří za vším stojí a prahnou po receptu na Pardubický perník. Následuje mírná retardace děje v podobě epizody týkající se odjezdu rodinu Doušů do Austrálie. Peripetie přichází při opětovném pátrání po Pyšvejcovi; ten se rozhodl dále spolupracovat s mordýřem a vědmou a opustil školu. Tentokrát se povede zadržet a zatknout Pyšvejce i jeho nezbedného kocoura Fikejze. Následkem čehož je katastrofa, kdy umírá blízký rodinný přítel Augustýn na následky prostuzení při pátrání po zločinci. Následují epizody týkající se hokejového zápasu mezi Pardubicemi a Hradcem Králové. Další zápletkou příběhu jsou podivné události v knihovně, které Marcipánek řeší s ředitelem knihovny panem Kochánkem. Odhalí vědmu a mordýře, jak v knihovně pátrají po receptu na perník. Dále navazuje epizoda s Velikonocemi a první náповěda o rodící se lásce mezi Marcipánkem a jeho spolužačkou Apolenkou. Perníčci odjedou na dovolenou do Istanbulu, kde si jako suvenýr zakoupí Aladinovu kouzelnou lampu, díky ní později Marcipánek ukradne Apolence polibek. Poslední zápletkou následovanou rozuzlením je sled situací: nalezení inzerátu na prodej krabic na zázraky, malí detektivové se střetnou s vědmou Zapětbabek a Mordodějem na Zelené bráně, kde za trest hlídají věžní

hodiny. Mordoděj se pokusí děti donutit k tomu, aby střežily čas samy, ale dětem se podaří uprchnout. V závěru knihy je příběh ukončen pátráním po něčem, co všechny lidi spojuje.⁷⁷

Návaznost kapitol je zachována otevřeností fabule.⁷⁸ Jednotlivé epizody příběhu na sebe navazují chronologicky. Vnitřní kompozice je tedy chronologická s mírnými retardačními odbočkami.⁷⁹ Městské prostředí Pardubic je upozaděno, krom vyzdvižení Pardubické dominanty Zelené brány a městské knihovny. Příroda i v této pohádce Lubomíra Macháčka hraje značnou roli, ať se jedná o kulisu napínavé honičky či mystický prostor obývaný kouzelnými zvířecími tvory. Přibývá prvek změny prostředí a to hned ve dvojím podání cesty Doušů do Austrálie a dovolené Perníčků v Istanbulu. Do popředí se naopak dostává sociální prostředí rodiny Perníčků a školy, přičemž právě škole je věnováno více prostoru.

Jazyka je užíváno především v jeho spisovné podobě, v přímé řeči postav se vyskytují hovorové výrazy, v kapitole *Sprostá slova* se setkáme i s klením a nesmyslným slovním spojením s hanlivým vyzněním. Lubomír Macháček opět nešetřil jmény, která přímo charakterizují povahu, zaměření či vzhled postav, pro příklad přibývá postava soudce Rudy Neoblomného. Opět se setkáváme s žargonem měst Pardubic a Hradce Králové v kapitole pojednávající o hokejovém utkání „Mechováků“ a „Perníkářů“. Obtížnost větných konstrukcí lehce stoupá, ovšem jen v závislosti na tom, že doporučená věková hranice čtenáře se navýšila z šesti na sedm let. Text je svižný, s rychlým dějovým spádem, jednotlivé zápletky jsou proloženy epizodami s retardačním účinkem, místy nabýváme dojmu, že od nich mohlo být upuštěno, ale mají odlehčující a humorný charakter.

V případě vztahu autora k literární tradici neshledáváme v této knize žádné výrazné projevy vztahu k tradici historické literatury týkající se města, jsou nahrazeny v textu předáním mravních pouček a základních principů slušného chování.⁸⁰ Pojítkem mezi první pohádkou o Perníčkově a následující o Marcipánkově je přímo uvedena v kapitole *Salva na počest staršího detektiva*. Ideové vyznění díla je směřováno k myšlence, že všechny lidi spojuje domov a láska.

Nabývání životních zkušeností a schopnost vypořádat se s jakoukoli novou situací je hlavním úkolem hrdiny, ať se jedná o smrt blízkého přítele či o honbu za spravedlností a

⁷⁷ HRABÁK, J. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977. s. 252-253. 22-027-77.

⁷⁸ CHATMAN, S. *Příběh a diskurs: Narativní struktura v literatuře a filmu*. 1.vyd. Brno: Host, 2008. s. 45-46. ISBN 978-80-7294-260-2.

⁷⁹ HRABÁK, J. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977. s. 238-240. 22-027-77.

⁸⁰ Tamtéž. s. 252-258.

ochranou receptu na Pardubický perník, hru na detektiva a další dobrodružné akce. Prostoru pro stylizaci do postavy hlavního hrdiny se čtenáři dostává mnohem více, než v první knize *Zač je v Pardubicích perník*. Postava Marcipánka je mnohem blíže čtenáři, který je žákem prvního stupně základní školy, protože s ním prožívá totožnou denní rutinu. Jejich životy se odvíjejí od momentálních zážitků a situací.

2.2.2. Interpretace

Děj je plný peripetií, díky kterým se udržuje neustálá pozornost čtenáře. Od poloviny knihy již sledujeme jistý posun, napínavost děje upadá, a proto je příběh doplněn několika dějovými epizodami. Příkladem je kapitola *Výlet do Istanbulu*, která je spíše vsuvkou, aby autor získal zajímavý kouzelný předmět pro hlavního hrdinu. Přestože kompozice je u obou již zmíněných knih chronologická a posloupnost fabule je příčinná, v díle *Jak chutná v Pardubicích perník* působí návaznost a obsah jednotlivých kapitol příliš účelně - ve smyslu tendenčně, což souvisí i s výše zmíněnou kompoziční motivací.

Hlavním motivem této pohádky je vývoj hlavního hrdiny, který roste v prostředí neobyčejné rodiny. Jedná se o utváření, učení dítěte rostoucího v harmonickém rodinném a přátelském kruhu. Tok děje je určen jednotlivými drobnými zápletkami, které mimoděk vycházejí z vyprávění a ze situací vedoucích k odhalení nezbedné dvojce pletichářů vědmy a modýře. Změť intrik této dvojice čtenář prostřednictvím marcipánového hrdiny rozplétá.

Čas vyprávění a reálný čas (iluze reálného času je v tomto i v ostatních případech navozena především přímou řečí) se v určitých místech prolínají a rozcházejí. Expozice příběhu je zrychleným sledem růstu Marcipánka, kdy přeskochíme během 4 kapitol od narození k mateřské škole. V tento moment nám splývá čas vyprávění s reálným časem, kdy si čtenář utváří iluzi reálného postupu děje. Dále ve prospěch příběhu přeskochíme léto a letní prázdniny a Marcipánek nastoupí do základní školy. Retardačním prvkem textu jsou kapitoly s dopisy malého Douši - popisy, které líčí zajímavé nové zkušenosti o něco staršího školáka. Čas jako takový je jedním z dílčích témat příběhu. Jedná se o představení veličiny času, jako prostředku pro každodenní život; bez času by nebyli lidé schopni orientace. Přeci časem se všichni řídíme, a proto hlavní hrdina nemůže dopustit, aby se hodiny na Zelené bráně zastavily.

Jak již bylo zmíněno, hlavní postava, Marcipánek se v průběhu děje utváří a učí. Pochází z kouzelného prostředí perníkové rodiny; neshledává v podstatě žádné velké rozdíly mezi sebou, svou rodinou a jinými dětmi z lidských rodin. Jeho průvodcem a pomocníkem je

po část příběhu rodinný přítel Augustýn, o kterého přichází. Tato epizoda je poněkud méně rozkreslena, než by bylo záhodno či očekáváno. Smrt je předkládána jako běžná součást života, přes kterou se musí přejít. Malý hrdina si buduje vztah k lidské dívce, Apolence. Společně se vydávají po stopě dvou nezbedů nebo spíše čtyř nezbedů Pyšvejce, Fikejze a za vším stojící vědmou a mordýřem. V závěru však děti dojdou k podstatnému zjištění, co všechny lidi spojuje. Pozastavili bychom se nad sdělením, předaným vypravěčem postavou Andrejky, která předá informaci, „obecnou pravdu“, že láska všechny spojuje, kde je v závěru toto sdělení vypravěčem doplněno, „*Domov a láska...*“.⁸¹ Jedná se o zobecňující komentář příběhu. Překládá „obecnou pravdu“ mířící za hranice pohádkové světa k reálnému světu, přímo ke čtenáři.⁸²

Městské prostředí je oproti první knize, *Zač je v Pardubicích perník* upozaděno. Historii města také již není věnováno mnoho pozornosti. Jediným spojujícím prvkem je honba za receptem na pravý Pardubický perník, který tvoří detektivní složku příběhu. Zelenou bránu chápeme jako podobu toposu věže. Jedná se o nepřístupné místo zastávající funkci vězení a odpykávání si trestu v izolovanosti a samotě (vědma a mordýř zde za trest střeží chod hodin). Věž je dále také tajuplným místem, ve kterém je „zakleta“ minulost. V podstatě se děti vydají do věže hledat objasnění tajemství, prahnou po odhalení podvodu a zadostiučinění pravdě. Ve věži na ně čeká nebezpečí.⁸³ Prostor školy je mnohem výraznější než v první knize Macháčkovy trilogie. V knize *Jak chutná v Pardubicích perník*, škola zastává funkci jak výchovnou, tak i nápravnou v podobě trestu Pyšvejce; je tak hloupý, že soudci nezbude nic jiného, než ho odsoudit k návratu na základní školu.

Sociálnímu prostředí příběhu není věnovaná přílišná pozornost, jedná se o fungující rodinu; přestože je z perníku, funguje běžným způsobem. Hrdina si osvojuje v konfrontaci s okolním světem slušné chování a dochází u něho k vývinu „správných“ kladných vlastností. Je doprovázen Apolenkou. Dívka je do jisté míry i okouzlena tím, že je z marcipánu a z jejího chování nabýváme dojem, že se těší - do jisté míry pyšní zájmem tolik odlišného chlapce. V příběhu se nesetkáme s tím, že by se někdo pozastavoval nad původem či složením hlavního hrdiny, což vytváří krásnou iluzi tolerantnosti.

⁸¹ MACHÁČEK, M. *Jak chutná v Pardubicích perník: aneb Marcipánkova dobrodružství ve vzduchu, na souši a na vodě*. 1.vyd. Krajská knihovna v Pardubicích. Pardubice: 2004. s. 129. ISBN 80-903037-7-3.

⁸² CHATMAN, S. *Příběh a diskurs: Narativní struktura v literatuře a filmu*. 1.vyd. Brno: Host, 2008. s. 257. ISBN 978-80-7294-260-2.

⁸³ HODROVÁ, D. *Poetika míst: Kapitoly z literární tematologie*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1997. s. 199-203. ISBN 80-86022-04-8.

Co se týče psychologické interpretace postav a jejich jednání v této knize, přešla role matky z paní Doušové na Perničku, která je synovi oporou a rádkyní, ale v příběhu sehraje především roli „matky z povolání“. Perníček jako otec je spojením dvou typů „trpělivého anděla“ a „otce teoretika“, kdy trpělivý otec věnuje svému potomkovi pozornost a citovou podporu a zároveň jako otec teoretik využívá slov jako své silné stránky a jeho výchova je zásadová.⁸⁴ Přestože jsou Marcipánek a Apolenka dětmi (viz zmíněná dětská psychická a sexuální nevyhraněnost), vyvíjí se v závislosti jednoho na druhém a ovlivňují svůj vývoj. Vytváří se mezi nimi vztah, který dostane prostor ve třetí knize Macháčkova triptychu, *Jak voní v Pardubicích perník*.⁸⁵ Důležitou roli zde zastává postava Augustýna - Marcipánkovi je v prvních pěti letech života přítelem, průvodcem a vzorem. Lze ho považovat za archetyp muže, ke kterému hlavní postava vzhlíží, na základě jehož přítomnosti se utváří a vytváří si srovnání s otcem. Výrazným motivem je jeho smrt. Smrt jako součást života, jako jeden z přechodových rituálů tu není příliš osvětlena a ani vysvětlena. Je považována za samozřejmost. Není potřeba o ní hovořit a dále se nad ní pozastavovat. S tímto prvkem se setkáme v díle Jaroslavy Paštkové, která mu věnuje o dost více pozornosti, vysvětluje a objasňuje tento přechodový rituál.

Postavy vědmy a mordýře v tomto příběhu nepůsobí již nijak zvlášť mysticky či hrůzostrašně, spíše se jedná o zlomené starce na sklonku života, kteří se z posledních sil snaží pomocí intrik a pletich docílit svého. Ovšem jak tomu v pohádkách bývá, pravda a láska zvítězí. Konec knihy je doplněn o nalezení „obecné pravdy“: všechny lidi spojuje láska a domov.

2.2.3. Zhodnocení obtížnosti na základě výpočtu průměrné délky slov, vět a četnosti jednotlivých slovních druhů

Jak chutná v Pardubicích perník je druhou knihou z trilogie příběhů Perníčků z Pardubic. Doporučený věk čtenáře této knihy je 7 let. Na základě výpočtů v příloze č. 2 je doloženo, že věková hranice je zvolena více méně správně s mírným přesahem k vyšší věkové kategorii.

Rozlišující rysy jazyka knihy

Průměrná délka slova ve slabikách

⁸⁴ PESESCHKIAN, N. *Příběhy jako klíč k dětské duši*. 1.vyd. Praha: Portál, 1999. s.50-51. ISBN 80-7178-275-0.

⁸⁵ FRANZ, M. - L. von. *Psychologický výklad pohádek: Smysl pohádkových vyprávění podle jungovské archetypové psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. s. 161-165. ISBN 978-80-7367-489-2.

Průměrná hodnota délky slova je 3,4. Vyšší tabulková hodnota tuto knihu vylučuje z prvních knih, které školácci čtou. Napovídají tomu i zeměpisné polohy, které se v knize vyskytují, jsou většinou atraktivní až pro věkovou kategorii 9-12 let. Procento čtyř a víceslabičných slov (10%) je také míře ve vyšší rovině obtížnosti textu.

Průměrná délka věty ve slovech

Průměrná délka věty našeho vzorku je 12,4 slova ve větě, která je nižší hodnotou a odpovídá určené věkové kategorii 6-9 let.

Podíl podřadicích spojek a vztažných zájmen v souboru všech slov

Jak již výše bylo zmíněno, ve všech dětských knihách je tento poměr nízký, autoři úspěšných složitějších textů pro děti, se jim záměrně vyhýbají. Ve vybrané části textu se získaná hodnota pohybuje nad průměrnou tabulkovou hodnotou. Větné konstrukce jsou složitější, než u prvního titulu *Zač je v Pardubicích perník*.

Podíl podstatných jmen v souboru všech slov

Pro věkovou kategorii pro čtenáře od 7 let je průměrná hodnota výskytu podstatných jmen v textu nad doporučovanou hodnotou 21%, činí totiž 24,5 %.

Podíl přídavných jmen v souboru všech slov

Počet přídavných jmen ve vzorku nemá přílišný vliv na čtenářský úspěch titulu, průměrné procentu výskytu potvrzuje, že obtížnost textu je ve středních tabulkových hodnotách, tedy vyhovuje doporučené věkové kategorii.

Podíl osobních zájmen v souboru všech slov

Výskyt zájmen se blíží ve vybraném vzorku ke středním oblastem tabulky, jejich četnost je však stále nízká.

Slova v přímé řeči v souboru všech slov

Procento slov v přímé řeči se stejně jako ostatní položek rozlišujících rysů mírně zvyšuje ve srovnání s první analyzovanou ukázkou.

Výpočty dokazují zvyšující se nároky na čtenáře, mimo výskyt podstatných jmen, který se nepatrně snížil. Hodnoty se sice různí a nároky na čtenáře jsou vyšší, ovšem obtížnost tohoto textu nijak nepřesahuje možnosti čtenáře věkové kategorie 7 let a výše, což dokazuje i výpočet Gunningova vzorce (viz příloha č. 2)⁸⁶.

⁸⁶ KABELE, J. - SMETÁČEK, V. – VOZNIČKA, V. *Morfologie dětské knihy*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1981. s. 29-31. 13-785-81 12/19.

2.3. *Jak voní v Pardubicích Perník: aneb Marcipánkova dobrodružství ve vzduchu, na souši a na vodě*

2.3.1. Rozbor pohádky a jejích jednotlivých motivů

Ústředím tématem pohádky *Jak voní v Pardubicích perník* je v návaznosti na předchozí knihy boj dobra se zlem. Vedlejší tematické motivy jsou spojeny s dospíváním, duchařinou, záhadami, podivnými vynálezy (hrabací stroj „hraboš“, kráčející ponorka, Almara – vyhledávací systém), nápravou lidských charakterů (Pyšvejc a jeho pomocníci) a honbou za nalezením Pardubické kroniky. Syžet je vystavěn na pátrání po ukradené kronice. Expozice děje je tvořena retrospekci minulých dobrodružství, která Marcipánek a Perníčci prožili. Následuje první dílčí zápletky s podivným krtem (převlečený kocour Fikejz). Objevení inzerátu Perníkové slečny (léčka Pyšvejce, Škalouda, Chrundila, Fikejze a Mařky) nám poskytuje propojení dílčích zápletek, ze kterých se stane dobrodružné pátrání po ukradené Pardubické kronice. Děj pokračuje sledem epizod - pětice nezbedů terorizuje město a jeho nejbližší okolí. Potlačit výtržnosti má nově vznikající Klub odvážných, který vede i systematické vyšetřování krádeže kroniky. Následuje epizoda s marcipánovou maturitní zkouškou, která má rekapitulační charakter celé dosavadní dějové linie. Marcipánek začne jednat a postaví se pětici nezbedů – s Apolenkou vytvoří falešnou kroniku, na kterou chtějí Pyšvejce nalákat. Pyšvejc se svými kumpány uteče a začne opět ohrožovat město v kráčející ponorce. S pomocí pana Heřmánka, vynálezce kráčející ponorky, Marcipánek získá pravou Pardubickou kroniku. Pyšvejc z ní však lstivě vytrhl recept na Pardubický perník. Rozuzlením jednotlivých řetězcích se zápletek je závěrečná kapitola *Jak voní v Pardubicích perník*, která už jen dokresluje příběh nápravou nezbedů a jmenováním Marcipánka nejvyšším písařem kroniky.⁸⁷

Stavba textu a jeho soudržnost funguje na stejných principech, viz úvod k jednotlivým rozborům. Vtipným doplněním jazykových prostředků je postava hrobníka pana Živého.

2.3.2. Interpretace

V interpretaci se především pozastavíme u ideového vyznění díla. Psychologické interpretaci již nebude věnována pozornost, jelikož se jednotlivá prostředí a motivy opakují. Jedinou výjimkou jsou postavy nezbedů a škůdců, k jejichž nápravě dojde na konci celého příběhu. Autor se drží postupů strukturování textu i práce s jazykem (viz úvodní kapitola

⁸⁷ HRABÁK, J. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977. s. 252-253. 22-027-77.

k rozborům). Hlavním prostředím příběhu jsou opět Pardubice. Prostředí školy, hradu, Zelené brány jako věže i sociální prostředí plní stejné funkce (viz výše). Ideové vyznění díla směřuje k myšlence, že není důležité, co se člověk naučí nebo vyčte z knih. Nejdůležitější je rozpoznat, co je dobré a co je špatné. Tímto výrokem vypravěč uzavírá celou trilogii.

2.3.3. Zhodnocení obtížnosti na základě výpočtu průměrné délky slov, vět a četnosti jednotlivých slovních druhů

Jak voní v Pardubicích perník je třetí knihou z trilogie příběhů Perníčků a Marcipánka z Pardubic. Doporučený věk čtenáře této knihy není nijak přímo označen. Na základě výpočtů v příloze č. 3 je doloženo, že věková hranice se pohybuje v tabulkových hodnotách, které určují vhodnost textu čtenářům ve věkové kategorii 6-9 let se výjimkou vyššího obsahu podstatných jmen, což jak bylo zjištěno výše, se netýká pouze této pohádky Lubomíra Macháčka. Jednotlivé získané hodnoty již nebudeme zmiňovat, abychom se stále neopakovali (viz příloha č. 3).⁸⁸

2.4. Porovnání triptychu knih Lubomíra Macháčka, podle klasifikace V. J. Proppa

Pohádky se nejčastěji dělí na pohádky s nadpřirozeným obsahem, pohádky ze života a pohádky o zvířatech, jednotlivé druhy pohádek se však různě prolínají, ale zastávejme názor, že uvedená klasifikace je ve svém základě správná. Je nutné tuto klasifikaci převést na formální a strukturální základy.⁸⁹

Kouzelné pohádky se vyznačují velice osobitou strukturou. Morfologií pohádky rozumíme popis pohádky podle jejích součástí a podle vztahů součástí k sobě navzájem a k celku. Pohádku zkoumáme podle funkcí jednajících osob.⁹⁰

Funkce jednajících osob jsou tedy základními částmi pohádky a vydělit musíme především je. Funkci může vyčlenit až poté co ji definujeme. Definici nesmí být spojována s postavou jejího vykonavatele a jednání nelze vymezit bez zřetele k jeho situování v průběhu vyprávění. Je nutno počítat s významem, jež nám má daná funkce v průběhu děje. Pod pojmem funkce rozumíme akci jednající osoby, vymezenou z hlediska jejího významu pro rozvíjení děje.

⁸⁸ KABELE, J. - SMETÁČEK, V. – VOZNIČKA, V. *Morfologie dětské knihy*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1981. s. 29-31. 13-785-81 12/19.

⁸⁹ PROPP, V. J. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany: H&H, 2008. s. 15. ISBN 987-80-7319-085-9.

⁹⁰ Tamtéž. s. 25.

1. Stálými stabilními prvky pohádek jsou funkce jednajících osob, nezávisle na tom, kdo a jak je plní. Tyto funkce tvoří základní součást pohádky.
2. Počet funkcí, které jsou kouzelné pohádce vlastní, je omezený.
3. Posloupnost funkcí je vždy totožná.⁹¹

Následující schéma J. V. Proppa vystihuje veškerou posloupnost triptychu pohádek Lubomíra Macháčka. K jednotlivým pojmenováním funkcí jednajících osob vždy bude přiřazena situace z textu pohádek: *Zač je v Pardubicích perník*, *Jak chutná v Pardubicích perník* a *Jak voní v Pardubicích perník*.

Funkce jednajících osob	<i>Zač je v Pardubicích perník</i>	<i>Jak chutná v Pardubicích perník</i>	<i>Jak voní v Pardubicích perník</i>
<u>Odloučení</u>	Děti od rodičů	Mateřská škola	Perníková slečna
<u>Zákaz</u>	Cukroví	Sprostá slova	Zákaz od Apolenky na schůzku
<u>Porušení</u>	Vojtík snědl cukroví	Krádež koloběžky, snědení bábovek	Telefonát
<u>Vyzvídání</u>	Snaha o získání receptu na Pardubický perník	Hledání svědků	Hledání Perníkové slečny
<u>Vyzrazení</u>	Pan Šebánek recept vyzradí	Kocour Fikejz a Pyšvejc	Kráčející ponorka s Pyšvejcem
<u>Úskok</u>	Odcizení perníkové chaloupky a perníčků	Vina na kocourovi	Schůzka v Myšší díře

⁹¹ PROPP, V. J. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany: H&H, 2008. s. 26-27. ISBN 987-80-7319-085-9.

<u>Pomahačství</u>	Veverčí rodina chce perníčky sníst	Snaha odvrátit pozornost k Mordodějovi	Omámení hrdinů
<u>Škudcovství</u>	Straka	Neplecha ve škole	Blecha Mařka
<u>Nedostatek</u>	Ztráta Perničky	Pátrání	Krádež kroniky
<u>Prostřednictví, spojovací moment</u>	Perníček jako hrdina a zachránce	Ztráta přítele, dopadení zločince	Záchrana hrdinů, sběr informací, duchařský spolek
<u>Začínající protiakce</u>	Vybava na cestu za pomocí veverčí rodiny	Akce v knihovně	Klub odvážných
<u>Odchod</u>	Odchod od Augustýna do světa	Dovolená v Istanbulu	Zkouška dospělosti
<u>První funkce dárce</u>	Vědma, létající koberec	Dobrá rada nad zlato, opět motiv koberce	Převleky
<u>Reakce hrdiny</u>	Přijmutí, špatná reakce	Koupě	Lest
<u>Vybavení, získání kouzelného prostředku</u>	Ornitopéra	Aladinova lampa	Špión Chytráček a Almara
<u>Prostorové přemístění mezi dvěma říšemi, vykonání cesty</u>	Z Pardubic na Kunětickou horu	Návrat do Pardubic	Maturita
<u>Boj</u>	Boj s Mordodějem	Pomlázka	Pukavce na město

<u>Označení</u>	Perníček je zasažen lanem z vousů	Prstýnek od Apolenky	Vosí žihadla
<u>Vítězství</u>	Útěk	Získání polibku	Získání informací
<u>Likvidace neštěstí nebo nedostatku</u>	Zavalení jeskyně	Krabice na zázraky	Výprava do podzemí
<u>Návrat</u>	Návrat k Doušům	Plánovaný návrat rodiny Doušů z Austrálie	Návrat bez nálezu
<u>Pronásledování</u>	Tři lotři Pyšveje, Chrundil, Škaloud	Hledání firmy Za pět babek	Hledání v balónu
<u>Záchrana</u>	Vítězství zlaté přílby	Nalezení	Nalezení kroniky
<u>Nepoznaný příchod</u>	Augustýn	Příchod na Zelenou bránu	Pyšvejc na laně
<u>Neoprávněné nároky</u>	Další touha po výhře	Předat trest	Pyšvejc žádá o pomoc
<u>Těžký úkol</u>	Velká pardubická	Získat štěstí a moudrosti	Rozhodnutí
<u>Splnění</u>	Splnění ovšem bez výhry	Láska	Pomoc Pyšvejcovi
<u>Poznání</u>	Není důležité vyhrát, ale zúčastnit se	Bez času město vymře	Důležité je vědět, co je dobré!
<u>Odhalení</u>	Sláva je jen pozlátko	Stáří a ztráta nebezpečnosti Mordoděje	Smrtnost Perníčku

<u>Transfigurace</u>	Dospění hlavního hrdiny, snubní prsteny	Hledání odpovědi	Náprava
<u>Trest</u>	Pomsta blechy	Mordoděj hlídá čas	Ztráta receptu
<u>Svatba</u>	Svatba perníčků, miminko na cestě	Nalezení podstaty domova a lásky	Marcipánek písařem

Metodice zkoumání kouzelných (v našem případě moderních autorských) pohádek ruského formalisty J. V. Proppa jsme záměrně udělili tento prostor a zahrnuli ji do práce s ohledem na to, že se jedná o jednu z nejrozsáhlejších publikací zabývajících se strukturou pohádkových děl. Nadčasovost této metody zkoumání struktury pohádek s kouzelnými prvky jsme potvrdili porovnáním triptychu Lubomíra Macháčka.

3. Rozbor pohádky Jaroslavy Paštikové *Jak se rodí bráškové: aneb Ze života předškoláka*

3.1. Rozbor pohádky a jejích jednotlivých motivů

Hlavním tématem knihy Jaroslavy Paštikové *Jak se rodí bráškové: aneb Ze života předškoláka* je každodenní rutina dítěte předškolního věku, které se vypořádává s příchodem nového sourozence. Vedlejšími tematickými celky jsou součástí dětské každodennosti, jako pobyt ve školce, chod domácnosti a také tematika úmrtí v rodině. Širší dějová oblast celé narativní struktury je vystavěna na pozadí všedního života vnímaného pohledem dítěte předškolního věku. Syžet je tvořen posloupností událostí v dětském světě předškoláčky Aničky. Do děje vstupujeme přímo, bez jakékoli expozice. Čtenář je obeznámen s tím, že Aniččina maminka čeká dalšího potomka, kterého celá rodina s nadšením očekává. Přichází peripetie, na jejímž základě se rozvine zápleтка týkající se nového sourozence - maminka musí urychleně do porodnice. Tatínek na oslavu vezme Aničku do cukrárny, kde se dozví o tom, jak její bratříček vypadá, a vzbudí to v ní pochybnosti a částečný odpor k novému sourozenci. Při cestě z porodnice se u hlavní postavy objeví pocity marnosti a neshášenlivosti k bratrovi, což se umocní doma, kde místo pozornosti dostane do rukou použitou plínu. Následuje epizoda týkající se karnevalu a karnevalového průvodu ve školce. Další den se ve

školce odehraje konflikt mezi dětmi s „rasovým“ podtextem, problém je však okamžitě zažehnán. Aničku tatínek vyzvedá dříve a přichází zpráva o dědečkově úmrtí. V tuto chvíli přichází důležitý zvrat, kdy se děvče poprvé usměje na svého sourozence. Navazuje popis pohřbu se všemi náležitostmi. Po týdenní nemoci se Anička se školkou vydává na výlet do Kladruhu nad Labem. Po časovém posunu třech měsíců jde celá rodina na piknik k Labi, kde Anička přijme bratra a příběh končí šťastně idylickým pohledem na šťastnou rodinu.

Vnější kompozice díla týkající se především členění textu je výrazná těsně svázanými kapitolami (viz výše přecházení fabule z jedné kapitoly do druhé).⁹² Jednotlivé epizody příběhu na sebe navazují chronologicky. Vnitřní kompozice je tedy chronologická s mírnými retardačními odbočkami.⁹³ Vyprávění je dynamické, příčinné plné drobných s drobnými zápletkami a dvě hlavními peripetie (narození potomka, smrt dědečka). Graficky - kurzívou jsou v textu odděleny říkanky, zaklínadla a písňové texty.

Jazyka je užíváno pouze v jeho spisovné podobě. Metafory zcela chybí, setkáme se s přirovnáním („...váží jako čtyři sáčky cukru, měří asi jako vánoční kapr.“)⁹⁴ či obrazným pojmenováním (např. babička Kulička, zlatíčko, sluníčko aj.), jehož je užíváno v rámci úzkého rodinného kruhu. Text obsahuje mnoho zdrobnělin (tatínek, maminka, mlíčko, chvílinka, tvářička, bráška a další).

Hledisko vypravěče je i v této próze „vševědoucí“ a vypravěčské pásmo je vedeno v erformě („Anička poslouchala tatínka, ale bylo to poprvé, co jeho slovům moc nerozuměla a už vůbec jim nevěřila. Tolik se těšila, až bude vozit kočárek s malým bráškou, ale teď si nebyla jistá, že by zrovna tohle mimino mohla ukázat svým učitelkám a holkám ve školce.“)⁹⁵. Příběh je orientovaný na dítě předškolního věku, ale jeho obsahové sdělení je platné i v oblasti starších čtenářů. V případě vztahu autora k literární tradici neshledáváme žádné výrazné či skryté spojitosti s jinými literárními díly, pouze se zde můžeme zmínit o použití říkanek a citací písňového textu (v textu graficky odděleny kurzívou: „Život je jen náhoda, jednou si dole jindy nahoře...“). Ideové vyznění díla je směřováno k myšlence, že vše se v dobré obrátí. Prostoru pro stylizaci do postavy hlavní hrdinky je dostatečné množství. Postava Aničky je vystavěna na principu neztotožnění a nesouhlasu čtenáře – čtenář se proti jejímu chování

⁹² CHATMAN, S. *Příběh a diskurs: Narativní struktura v literatuře a filmu*. 1.vyd. Brno: Host, 2008. s. 45-46. ISBN 978-80-7294-260-2.

⁹³ HRABÁK, J. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977. s. 238-240. 22-027-77.

⁹⁴ PAŠTIKOVÁ, J. *Jak se rodí bráškové: aneb Ze života předškoláka*. Olomouc: Rubico, 2007. s. 15. ISBN 978-80-7346-076-1

⁹⁵ Tamtéž. s. 16.

vymezuje a staví se k němu negativně, přičemž postupně je hlavní postava napravena, a dojde tedy ke kladnému ztotožnění s ní.⁹⁶

3.2. Interpretace

Hlavním tematickým motivem je každodenní život dítěte předškolního věku, který je zpestřen novým přírůstkem do rodiny. Anička je ve věku, kdy se psychicky vyhraničuje jako samostatná osoba a je středem pozornosti, když v tom se objeví narušitel, který veškerou pozornost strhává na sebe. Postupně však Anička přijme bratra jako součást rodiny a součást svého světa.

Prostředí příběhu není nijak specifikované, nehraje příliš velkou roli, jedná se o město, hlavní postava žije v panelovém domě. Nelze tedy hovořit o izolovaném prostředí. Blíže jsme seznámeni v 15. kapitole s prostředím Kladrub nad Vltavou, kam třída Dráčat zamíří na výlet do Kladrubského hřebčína. Zde jsou obeznámeni s historií plemene kladrubských běloušů, s jejich výskytem a důležitostí ve šlechtických kruzích - propojení díla s reálným světem, při zmínce o filmové pohádce *Tři oříšky pro Popelku*, ve které vystupují oni zmiňovaní kladrubští bělouši. Za známé prostředí můžeme označit vřelé prostředí školky.⁹⁷ Sociální prostředí hlavní postavy tvoří rodinný kruh a skupina dětí – spolužáků ze školky. Anička je vzornou žačkou a vzornou dcerou, se vším pomáhá a ráda se učí. Její charakterová ryze je narušena, když se snaží vyrovnat s úbytkem pozornosti rodičů a ne příliš kladnými pocity ke svému malému bratrovi. Vývoji její osoby je věnován dostatek prostoru v té míře, že její chápání této situace a tolerantnost k bratrovi vyplýne samo od sebe.

V nástinu psychologické interpretace se zastavíme nad charakteristikou jednání hlavní hrdinky. Typologie matky a otce již byla zmíněná výše („matka z povolání“, otec jako „trpělivý anděl“). Zaměříme se také na silný motiv smrti, se kterým se v díle setkáváme. Nevědomost Aniččina chování k bratrovi můžeme odůvodnit následujícím výrokem: „ *Ke zvládnutí našeho života je nutné, aby mnoho tělesných a duševních funkcí probíhalo automaticky. Tělesné pochody, ale i naše chování a hlavně mezilidské interakce probíhají automaticky, aniž bychom si byli vědomi příčin a motivů. Někdy se přistihneme, že děláme něco, co jsme vůbec neměli v úmyslu...*“⁹⁸ Motiv smrti je v díle velice výrazný. Především je popsán proces tohoto přechodového rituálu, kterým prochází rodina a celé příbuzenstvo.

⁹⁶ HRABÁK, J. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977. s. 252-257. 22-027-77.

⁹⁷ KABELE, J. - SMETÁČEK, V. – VOZNIČKA, V. *Morfologie dětské knihy*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1981. s. 31-32. 13-785-81 12/19.

⁹⁸ PESESCHKIAN, N. *Příběhy jako klíč k dětské duši*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. s.46-47. ISBN 80-7178-275-0.

Anička je s touto událostí obeznámena a je jí vysvětleno, že to čeká každého. Tedy součástí jejího vývoje se stává povědomí o konečnosti života. Tento emocionální prožitek je umocněn a nabývá větší váhy v důsledku úzkosti z odloučení s blízkou osobou.⁹⁹

3.3. Zhodnocení obtížnosti na základě výpočtu průměrné délky slov, vět a četnosti jednotlivých slovních druhů

Jak se rodí bráškové: aneb Ze života předškoláka je pohádkou, která líčí život a svět předškoláka, čemuž však nepříliš odpovídá jazyková obtížnost textu, který je podle získaných hodnot místy i nad rámec věkové kategorie čtenáře 6-9 let. Veškeré výpočty jsou doloženy v příloze č. 4.

Rozlišující rysy jazyka knihy

Průměrná délka slova ve slabikách

Průměrná hodnota délky slova ve slabikách je 3,2. Tato hodnota je pro danou věkovou kategorii 6-9 let poměrně vysoká. Procento čtyř a víceslabičných slov (7,9%) je však již ve střední rovině obtížnosti textu.

Průměrná délka věty ve slovech

Jak již bylo zmíněno, v úspěšných knihách pro začínající čtenáře činí průměrnou délku věty 7 slov a nikdy by neměla překročit 15 slov. Průměrná délka věty vzorku tohoto textu je 11,7 slova ve větě, která se pohybuje v nižších tabulkových hodnotách a pro danou věkovou kategorii je vhodná.

Podíl podřadicích spojek a vztažných zájmen v souboru všech slov

Počet podřadicích spojek se pohybuje lehce nad středními tabulkovými hodnotami, což upozorňuje na složitější větnou stavbu, která v této věkové kategorii není příliš žádoucí.

Podíl podstatných jmen v souboru všech slov

Hodnota podílu podstatných jmen v textu se pohybuje ve vyšších hodnotách počtu podstatných jmen určenému této věkové kategorii, činí 25,1%.

Podíl přídavných jmen v souboru všech slov

Počet přídavných jmen nemá příliš vliv na úspěšnost titulu, v tomto vzorku se pohybuje v nižších tabulkových hodnotách, tedy vyhovuje věkové kategorii čtenáře 6-9 let.

Podíl osobních zájmen v souboru všech slov

Výskyt osobních zájmen je ve vybraném vzorku v nižších oblastech tabulky.

⁹⁹ PESESCHKIAN, N. *Příběhy jako klíč k dětské duši*. 1.vyd. Praha: Portál, 1999. s. 48. ISBN 80-7178-275-0.

Slova v přímé řeči v souboru všech slov

Procento slov v přímé řeči se pohybuje ve středních tabulkových hodnotách.

Z výpočtů může konstatovat, že i tato kniha byla vybrána správně jako součást analyzované literatury, protože odpovídá svou obtížností věkové kategorii čtenáře 6-9 let. I přes vyšší výskyt podstatných jmen v textu a podřadicích spojek dokazuje výpočet Gaunningova vzorce, že tato kniha se řadí k méně náročným textům (viz příloha č. 4).¹⁰⁰

4. Rozbor pohádkové knihy Marcellly Marboe *Zrzoun, hrdina dvou světů*

4.1. Rozbor pohádky a jejích jednotlivých motivů

Hlavní téma a dějová oblast se v případě *Zrzouna, hrdiny dvou světů* shoduje s výše rozebranou trilogií Lubomíra Macháčka. Expozici syžetu tvoří první dvě kapitoly O autorce a O knížce. Přibližují fikční svět příběhu, hlavního hrdinu a postavu autorky. Marcellu Marboe si jako autorku zvolil sám Zrzoun – tedy hlavní postava příběhu a upozorní nás na její literární způsobilost vyjmenováním její dosavadní literární činnosti. Za expoziční příběhu můžeme do jisté míry označit celou první část vyprávění – do děje jsou podle potřeby uváděny postavy a motivy, se kterými se dále pracuje v části druhé. Dílčí zápletky nejsou nijak výrazné a pro děj příliš potřebné, spíše jde o seznámení s prostředím a uvedením postav, ale o tom až později. Hlavní zápletky se objevuje v kapitole *Jak jsem zapředel rozhovor s Vladanem*, kdy se dozvídáme o princezně Tajemné a Útočníkovi. Jednotlivé fabule postupně odkrývají pradávny spor mezi Nejmocnější čarodějkou – Přírodou a Pánem zla, který čarodějku připravil o vladařské žezlo, tedy o moc. Pán zla se svými sluhy z lidí a ze zvířat vysává lásku, díky které přežívá. Rozuzlení přichází v momentě, když se Zrzoun tohoto žezla zmocní a svede boj se samotným Pánem zla a s hadím pomocníkem na „čarodějnice“ (30. dubna-jejich je moc oslabena). Žezlo je navraceno jeho majitelce a zem rozkvétá. Důležitým momentem je i narození kočičích potomků Zrzouna a Tajemné. Řetězec fabulí je tedy doveden ke šťastnému konci¹⁰¹.

Vnější kompozici tvoří kapitoly, které nejsou těsně svázané. Názvy jednotlivých kapitol tvoří věty uvozující a shrnující obsahy jednotlivých fabulí (viz níže). Kapitoly jsou obsahově uzavřené, řetězí se, ve druhé části již jedna navazuje na druhou, a fabule tedy může

¹⁰⁰ KABELE, J. - SMETÁČEK, V. – VOZNIČKA, V. *Morfologie dětské knihy*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1981. s. 29-31. 13-785-81 12/19.

¹⁰¹ HRABÁK, J. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977. s. 252-253. 22-027-77.

volně přeházet z jedné do druhé.¹⁰² V první části je tok děje omezen zařazováním jednotlivých motivů (postava Pletichy, pana Učitele, Větrník, pár Prezidentových) pro pozdější zápletku. Dynamičnost vyprávění kolísá, což se snaží zmírnit jednotlivé dílčí zápletky daných kapitol. V první části se tedy řetězí jednotlivé fabule, při kterých se nabalují informace, které tvoří podklad pro hlavní zápletku. Reálným prostředím příběhu je obec nedaleko Řečan nad Labem Javorníček.

Horizontální členění textu činí celky, jednotlivé fabule propojené motivem boje dobra se zlem. Názvy kapitol jsou řešeny zvláštním způsobem: název kapitoly a první věta textu tvoří souřadné spojení; první věta hlavní začíná souřadící spojkou – jak, a druhá věta hlavní navazuje v poměru slučovacím a pokračuje souřadící spojkou – tak (př.: „*Jak skončilo Velikonoční pondělí/ Tak už jsme pelášili všichni domů...*“).¹⁰³ Jazyk je plně uzpůsoben obsahu díla. Vlastní pojmenování postav je voleno s ohledem na atraktivnost a zábavnost. Jména postav charakterizují jejich funkci v díle, původ či fyzické rysy (Tajemná, Pleticha, Ňuchal aj.). Jazyk je spíše hovorový a celý text je protkán superlativy. Přímá pojmenování jsou v tomto druhu literatury považována za vhodnější, ovšem to by úvodu knihy nesmělo být předsevzato, že se jedná o složitější text určený nejen dětskému čtenáři.

Hledisko vypravěče splývá s hlediskem hlavní postavy. Autorská perspektiva, která pomocí vypravěče usměrňuje tok informací ke čtenáři, je v úvodu knihy upozaděna – autorka zastává pouze roli zapisovatele. Vypravěč je tedy účastníkem děje a vyprávění je vedeno v ich-formě. Autorka stojí „mimo“ celý příběh, v poslední kapitole nám však Zrzoun prozradí, že postava paní Prezidentové je Marcella Marboe. Estetická motivace textu odpovídá svými jazykovými prostředky současné době a vykresluje prostředí kočičího světa ve středu světa lidského. Vztah autorky k literární tradici je v tomto případě omezen na mytickou staroegyptskou legendu o Bested, základ biblického příběhu o Adamovi a Evě, tradici tématu boje dobra se zlem a na přepracování postavy Pána zla, ve které spatřujeme jistou paralelu s postavou Lorda Voldemorta z příběhů o Harrym Potterovi (ve druhém díle je doplněna pomocníkem v podobě Baziliška, jehož paralelu můžeme naléznout v postavě hada v rozebíraném textu).¹⁰⁴

¹⁰² CHATMAN, S. *Příběh a diskurs: Narativní struktura v literatuře a filmu*. 1.vyd. Brno: Host, 2008. s. 45-47. ISBN 978-80-7294-260-2.

¹⁰³ MARBOE, M. Zrzoun, hrdina dvou světů. Petr Zahradníček - Pele, 2005. s. 166. ISBN 80-903669-2-0.

¹⁰⁴ HRABÁK, J. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977. s. 252-258. 22-027-77.

4.2. Interpretace

V interpretaci se pozastavíme nad hlavním tématem - věčným bojem dobra a zla, nad postavou vypravěče – Zrzouna a nad mravním poučením příběhu. Boj dobra se zlém je v pohádce *Zrzoun, hrdina dvou světů* umocněn soubojem s pradávčným principem zla personifikovaným do podoby Pána zla a jeho pomocníků – znetvořené opice a hadího přísluhovače. Kočičí hrdina se nebezpečí vystaví kvůli vnitřnímu nutkání ubránit dobro. Postava Zrzouna je ztělesněním boje za vyšší principy. Je statečný, nabírá zkušenosti a je čistého charakteru. Prvkem ozvláštňující jeho vzhled je světlý kulatý flek mezi ušima, o kterém se tvrdí, že byl označen Sluncem. Jedná se tedy do jisté míry o personifikaci bojovníka světla, potírajícího temné síly zla. Tyto principy a zákonitosti literárních děl, hrdinských eposů jsou vloženy a sděleny formou pohádky. Kočičí hrdina je zvolen proto, aby bojoval jak za reálný svět, tak za svět pohádkový, a dokonce za svět fantazie. Kniha líčí přibližně rok Zrzounova života, během kterého stihne absolvovat školu, projít bojem se samotným zlém, dospět a založit vlastní rodinu. Dítě jakéhokoli věku si může představovat v jednotlivých dobrodružstvích samo sebe. Především dospělí čtenáři zde mohou nalézt zrcadlo svých činů a směšnost svého chování, které vypravěč líčí a kterému se celý kočičí svět vysmívá.

Změť epizod v první části jako by čtenáře zaváděla pouze k obsahové linii, která se věnuje životu a vývoji hlavního hrdiny, zlom přichází ve druhé části, kdy hrdina by bez nabytých zkušeností a znalostí nebyl schopen stát proti personifikaci samotného zla.

Prostředí obydlí zvaného Větrník – starý mlýn postavený „čertem“ na troskách dávného zapomenutého hradu, obývaný čarodějnými silami, nyní obývaným manželským párem Prezidentových – je výbornou kulisou, styčným bodem mezi kouzelným a reálným světem příběhu. Umístění zla do starých zasypaných štol, kde je nuceno se skrývat, je zdůrazněním jeho nízkosti. Zde pod zemí se i odehraje souboj o žezlo Nejmocnější čarodějnice. Hlavní hrdina se tedy po vítězství může navrátit do světa nad zlobou. Jak již bylo nastíněno, postavy Pána zla a jeho hadího pomocníka můžeme pokládat za paralelu postav Lorda Voldemorta a Baziliška z knihy *Harry Potter a Tajemná komnata*. Archetyp postavy ztělesněného zla je charakterizován zastřením jeho vzhledu. Pohybuje se v pozadí a vyčkává na vhodnou příležitost. Síla tohoto archetypu spočívá v jeho implicitním působení. Zmíníme také prostředí školy (viz výše), která zde zastává výchovnou a vzdělávací funkci, neobejdou se bez ní ani zvířecí postavy. Výrazná postava učitele budí respekt a je prototypem správného pedagoga

dávajícího příkladný vzor svým žákům.¹⁰⁵ Sociální prostředí, zázemí, hlavního hrdiny tvoří jeho kočičí matka a tři sestry, se kterými se neustále škádlí, a pár Prezidentových.

V nástinu psychologické interpretace se pozastavíme u vztahu Zrzouna s Tajemnou (kvůli Zrzounovi opustí svět Fantazie). Obě kočičí postavy jsou dětmi, ze kterých se na základě nabytých zkušeností stanou dospělí jedinci své zvířecí příslušnosti. V příbězích o vzájemné vysvobození (viz úvod k rozboru trilogie L. Macháčka) často v hlavních rolích najdeme děti – v tomto případě kořata, jejichž sexuální a psychická diference není vyhraněná. Jsou příhodným symbolem bytostného Já – vnitřní budoucí úplnosti a zároveň nerozvinutých stránek vlastní individuality.¹⁰⁶ Závěrem lze konstatovat, že *Zrzoun, hrdina dvou světů* je dílem, které nese výpověď o vyšších principech a nutnosti boje za ně. Nastavuje zrcadlo všem jeho čtenářům a připouští omyl, protože mýlit se je lidské, ale i zvířecí.

Na závěr rozboru chci uvést zajímavost týkající se této knihy. Nakladatelství Petr Zahradníček – Pele vzniklo kvůli nákladu 10 000 výtisků této knihu. Čtenáři mají možnost se vzájemně podělit o své zážitky a dojmy ze čtení na webových stránkách www.pele.cz.

4.3. Zhodnocení obtížnosti na základě výpočtu průměrné délky slov, vět a četnosti jednotlivých slovních druhů

Na základě výpočtů doložených v příloze č. 5 se pohádka *Zrzoun, hrdina dvou světů* pohybuje na hranici věkových kategorií čtenářů do šesti let a čtenářů mezi šestým a devátým rokem. Dala by se tedy ještě řadit ke knížkám „prvního čtení“, ovšem jak vyplývá z níže uvedených hodnot, odpovídá i tabulkovým hodnotám pro úspěšnost u dětí ve věku 6-9 let.

Rozlišující rysy jazyka knihy

Průměrná délka slova ve slabikách

Průměrná hodnota délky slova ve slabikách je 2,9. Tato hodnota je pro danou věkovou kategorii 6-9 let ve střední poloze tabulky. Procento čtyř a víceslabičných slov (6,2%) se pohybuje v nižší rovině hodnot stanovujících obtížnost textu.

Průměrná délka věty ve slovech

Průměrná délka věty vzorku je 7,1 slova ve větě, která je nižší a tedy nejvhodnější hodnotou a odpovídá určené věkové kategorii.

¹⁰⁵ HODROVÁ, D. *Poetika míst: Kapitoly z literární tematologie*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1997. s. 63-70. ISBN 80-86022-04-8.

¹⁰⁶ FRANZ, M. - L. von. *Psychologický výklad pohádek: Smysl pohádkových vyprávění podle jungovské archetypové psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. s. 161-165. ISBN 978-80-7367-489-2.

Podíl podřadicích spojek a vztažných zájmen v souboru všech slov

Ve vybrané části textu se získaná hodnota pohybuje nad středními průměrnými hodnotami.

Podíl podstatných jmen v souboru všech slov

Hodnota podílu podstatných jmen v textu je na spodní hranici hodnot počtu podstatných jmen určenému této věkové kategorii, činí 16%.

Podíl přídavných jmen v souboru všech slov

Počet přídavných jmen nemá příliš vliv na úspěšnost titulu, v tomto vzorku se pohybuje v nižších tabulkových hodnotách, je plně vyhovující věkové kategorii.

Podíl osobních zájmen v souboru všech slov

Výskyt zájmen je ve vybraném vzorku ve středních oblastech tabulky.

Slova v přímé řeči v souboru všech slov

Procento slov v přímé řeči se také pohybuje ve středních tabulkových hodnotách.

Z výpočtů lze soudit, že tato může být řazena k výčtu publikací pardubických spisovatelů, ovšem výpočet Gaunnigova vzroce dokládá, že se jedná nejméně jazykově obtížnou knihu ze vzorků všech textů (viz příloha č. 5).¹⁰⁷

5. Rozbor pohádkového souboru Josefa Lukáška *Korunka Princezny Kačenky*

5.1. Rozbor pohádky a jejích jednotlivých motivů

Hlavní ústřední tematikou souboru pohádek *Korunka Princezny Kačenky: Pohádkové příběhy z Orlických hor* jsou pověsti a legendy spjaté s prostředím Orlických hor. Vedlejší tematické motivy jednotlivých fabulí pojednávají především o soužití a interakci nadpřirozených bytostí s obyvateli Orlických hor. Syžet rámcové narace je tvořen zásahy těchto bytostí do běžného lidského života obyvatel Orlických hor. Expozice narací je tvořena pozváním autora do pohádkové říše princezny Kačenky. Čtenář je seznámen s prostředím a se všemi druhy nadpřirozených bytostí. Následuje kapitola *Korunka princezny Kačenky*, která uvádí vyprávění do souvislosti (expozice rámce syžetu) v tom smyslu, že za Kačenkou do Orlických hor přiletí Krakonoš a společně se snaží najít v lidech dobro. V jednotlivých kapitolách se setkáme s kouzelnými bytostmi, jejichž svět je konfrontován se světem reálným.

¹⁰⁷ KABELE, J. - SMETÁČEK, V. – VOZNIČKA, V. *Morfologie dětské knihy*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1981. s. 29-31. 13-785-81 12/19.

V díle obývají společný prostor již zmíněné pohádkové bytosti a prostý lid – v jednotlivých epizodách mezi nimi dochází k interakcím, které vždy směřují ke šťastnému konci, kdy dobro vítězí nad zlem.

Vnější kompozice díla je tvořena členěním textu do jednotlivých kapitol, které nejsou těsně svázané, protože jejich obsahová návaznost je implicitní (jsou spojeny zásahy nadpřirozených bytostí). Nadpisy kapitol jsou směřovány vždy k hlavnímu motivu dané fabule (*O skřítcích loskutácích, Víla Julinka, Bludný kořen, Forman v Kačenčině zahrádce*). Jednotlivé kapitoly jsou obsahově uzavřené a nenavazující jedna na druhou.¹⁰⁸ Vnitřní kompozice textu je tvořena rámcem příběhu, jež tvoří zásahy Kačenky a Krakonoše do lidských životů. Kompozice dílčích příběhů se různí, způsob strukturování návaznosti motivů se vyskytuje především v chronologickém pořadí s příčinou posloupností, výjimkou je kapitola *Večerní povídačky v Záměli*, kdy je narace vedena formou dialogu mezi autorem (reálnou žijící osobou) a mezi starcem (vodníkem Floriánem), další odchylkou od chronologické kompozice je kapitola *Pašerácké vyprávěnky*, kdy je kompozice tvořena retrospektivním vyprávěním jednotlivých postav, pašeráků.¹⁰⁹

Vyprávění je dynamické, příčinné plné drobných zápletek posouvající děj. Jednotlivé epizody jsou provázány motivem zásahu nadpřirozených sil. Zajímavým prvkem v případě několika kapitol je expozice tvořena popisem či promluvou samotného autora-vypravěče ke čtenáři, což je zvýrazněno použitím kurzívy. Jedná se tedy o „personifikovaného autora“, který je účastníkem děje a čtenáři doplňuje informace o postavách, prostředí a jejich charakterech.

Horizontální členění textu činí celky, ve kterých jsou jednotlivé fabule propojeny motivem zásahu nadpřirozena tvořícího rámcovou kompozici díla. Názvy jednotlivých celků shrnují obsah dané kapitoly vyzdvižením jejího hlavního tematického motivu. Vertikální členění textu je pečlivé, hranice mezi pásmy postav a vypravěče jsou striktně dělené. V textu se setkáváme jak s přímou řečí, tak polopřímou i nevlastní přímou řečí.¹¹⁰ Setkáme se i s promluvou vypravěče, autora ke čtenáři či dokonce s promluvou autora k postavám.

Jazyka je užíváno v jeho spisovné i v hovorové podobě v přímé řeči postav, především je z řeči postav patrný dialekt patřící k oblasti severních a severovýchodních Čech (haverlant,

¹⁰⁸ CHATMAN, S. *Příběh a diskurs: Narativní struktura v literatuře a filmu*. 1.vyd. Brno: Host, 2008. s. 45-47. ISBN 978-80-7294-260-2.

¹⁰⁹ HRABÁK, J. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977. s. 238-240. 22-027-77.

¹¹⁰ ULIČNÝ, O. *Prostor pro jazyk a styl: Lingvistické analýzy současné české prózy pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1987. s. 25-28. 13-845-87 12/19.

adjunkt, Kerkonoše, strnadi – financové, a další). Metafory jsou téměř nevyužívány, spíše se setkáme s přirovnáním či obrazným pojmenováním. Některé profesionalismy, archaické výrazy, dialekty a počeštělé německé výrazy, které jsou pro oblast pohraničí typické, jsou na konci knihy vysvětleny.

Hledisko vypravěče označíme za „vypravěče vševědoucího“, díky vzhledům do myslí postav získáváme potřebné informace o jejich charakteru, což dětskému čtenáři usnadňuje orientaci v ději a osvětluje příčiny činů - čtenář je vždy do jisté míry o krok před postavou. Pásmo vypravěče je ve většině kapitol vedeno objektivně ve třetí osobě tedy v er- formě. V kapitole *Večerní povídačky v Záměli* při dialogu přechází vyprávění z ich-formy (sám autor se stává účastníkem děje – viz výše „personální, personifikovaný autor“) do er-formy (starcovo vyprávění o obléhání hradu Potštejn). V kapitole *Pašerácké vyprávěnky* expozice proběhne v er-formě a jednotlivé dílčí příběhy vyprávěné pašeráky jsou v přímé řeči vedeny v ich-formě. Tento způsob prolínání dvou narativních pásem je tzv. skaz.¹¹¹

Promítnutí autorské postoje ve vyprávěcím čase představuje dichotomií mezi vyprávěcím časem a časem fabule. Důkazem je nejen minulý čas, ve kterém je vyprávění vedeno, ale i jednotlivé pasáže účelně zrychlující časové období (kapitola *Vysloužilý voják*). S postojem tohoto typu souvisí motivace, tj. odůvodnění uměleckých prostředků, motivů s jejich vztahem k ději, popisu prostředí či charakterům. Kompoziční motivace funguje na principu uvedení kompozičně podmíněného motivu. Příkladem může být kapitola *Pašerácké vyprávěnky*, kdy je záměrně použito složitější kompozice za účelem umístění se vícero vyprávěných příběhů. (Rámcem této kapitoly je běžný večer v uzavřené společnosti v hospodě narušený příchodem Krakonoše. Rozpoutá se diskuse, díky které začnou pašeráci vypravovat své příhody.) Realistická motivace směřuje k předložení příběhu aktuálního především prostředím Orlických hor a Krkonoš. Estetická motivace textu svými jazykovými prostředky vyvolává iluzi o historičnosti textu, která se od současných vyjadřovacích prostředků liší, ovšem dialektem se hovoří dodnes. V případě vztahu autora k literární tradici shledáváme výrazné projevy vztahu k tradici historické literatury týkající se Orlických hor, v textu doplněn o předání mravních pouček a principů chování.¹¹² Autor sám uvádí zdroje, ze kterých čerpal (pohádky Julia Košnáře, pověst „Grossmutter erzählt“ přeložena J. Trískou 1993, tvorba a vyprávění E. Koudelkové, F. Václavíkové, A. Špinlera, rodiny Dörnerových a

¹¹¹ SCHOLES, R. – KELLOGG, R. *Povaha vyprávění*. 1.vyd. Brno: Host, 2002. s. 235. ISBN 80-7294-069-4.

¹¹² HRABÁK, J. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977. s. 252-258. 22-027-77.

dalších).¹¹³ Ideové vyznění díla je směřováno k myšlence, že dobro vždy vítězí nad zlem s malou či velkou pomocí nadpřirozených bytostí a sil. Hlavní postavy rámcové linie Krakonoš a Kačenka jsou modelem a důkazem mravní čistoty.

Množství peripetií jednotlivých fabulí udržuje čtenářovu neustálou pozornost. Napínavost děje neupadá, jelikož je čtenář neustále seznamován s dalšími postavami, které řeší s pomocí nadpřirozených sil každodenní strasti života.

5.2. Interpretace

Hlavním motivem prostupujícím všemi pohádkovými příběhy tohoto souboru je překonání zla dobrem, jedná se o zlo v podobě zkažených lidských charakterů nebo o zlo v podobě nadpřirozených bytostí. Atraktivnost jednotlivých narácí je zaručena zápletkami a postavami, které děj posouvají. Jak již bylo zmíněno, příběhy jednotlivých kapitol jsou striktně ukončeny řešením daných zápletek. Zajímavým prvkem tohoto pohádkového souboru je účast autora, která se v díle odráží v autorských komentářích¹¹⁴, expozicích k několika kapitolám, či osobní účastí autora (viz výše) vyprávění v kapitole *Večerní povídačky v Záměli*. Tato kapitola je výjimečná jak svou kompozicí, tak i líčením historické události potírání lapků Karlem IV.

Dichotomie času vyprávění a reálného čas je v tomto případě výrazná, pomocí přímé řeči postav, jak jsme měli možnost sledovat v předcházejících rozborech, se tento rozdíl autor pokouší smazat. Vyznění příběhů je ve většině nereálné, čtenář je seznámen s tím, že se pohybuje v pohádkovém světě, ovšem k životním pravdám a ponaučení, která vyplývají z jednotlivých fabulí, můžeme dotad pouze to, že jsou nasměřována k reálnému světu, v němž se čtenář pohybuje, a je jimi vzdělávám a posouvám dál.¹¹⁵ Další zajímavostí výše zmíněné kapitoly *Večerní povídačky v Záměli* je vyprávěcí čas, který díky kompozici představuje splynutí času vyprávění a času reálného, jelikož je veden formou dialogu („*Teda dědo, jak víte, že jsem byl na hradě? To vám někdo musel říct. Vždyť jsem vás celý den neviděl.*“/

¹¹³ LUKÁŠEK, J. *Korunka princezny Kačenky: Pohádkové příběhy z Orlických hor*. 1. vyd. Ústí nad Labem: OFTIS, 2007. s. 218-219. ISBN 970-80-86845-72-2.

¹¹⁴ CHATMAN, S. *Příběh a diskurs: Narativní struktura v literatuře a filmu*. 1. vyd. Brno: Host, 2008. s. 257. ISBN 978-80-7294-260-2.

¹¹⁵ Tamtéž. s. 257.

Dobrá, dobrá. Až skončíme tohle naše povídání, budeš moudřejší. Tak kde jsme včera skončili?"/ „Jak se král dozvěděl, že je možné Potštejn dobýt.¹¹⁶“).¹¹⁷

Prostředí Orlických hor je v tomto případě báječnou kulisou pro lidská dramata i frašky jejich obyvatel, kterými naprosto nenásilně prostupují nadpřirozené bytosti mající výchovnou funkci (v té míře, že působí do doby, než se charakter člověk napraví). Vyprávění je doplněno o popis aktuálních reálných prostor. Horské prostředí působí dojmem čistoty a majestátnosti - masa kamene, která žije svým životem a jest věčným svědkem okolních událostí. V těchto malebných kulisách se pozastavíme nad několika užitými topoí – prostředí hradu a hradních zřícenin, chaloupky a prostor české hospody. V příbězích týkajících se prostředí hradů a zřícenin se setkáváme s jejich vnímáním jako památníků času a historie, tvoří kulisy vyprávění o dobách minulých a k líčení historie, s tím, že v tomto prostředí se čtenář může později pohybovat a připomenout si, co se v těchto místech odehrálo – v tomto souboru je tento příklad spojení reálného a mytického, pohádkového prostředí.¹¹⁸ Chaloupky a horská obydlí postav pohádkových příběhů jsou líčeny jako teplé idylické domovy poskytující svým obyvatelům bezpečí. Jejich izolovanost je dokladem odlišnosti jejich obyvatel od městských lidí - jedná se o přehledný, zvládnutelný svět, ve kterém jsou určena pravidla nadpřirozenými bytostmi.¹¹⁹ Prostředí české hospody, nejlépe vystižené v kapitole *Pašerácké vyprávěnky*, sehrálo velkou roli v historii českého národa v době národního obrození. V pohádkovém souboru je zachováno jako veřejný prostor pro komunikaci jejich návštěvníků. Nebojácnost účastníků vyprávění podělit se o své zážitky při nelegální činnosti pašování právě v prostorách hospody vypovídá o nedosažitelnosti a separaci.¹²⁰ Sociální prostředí se čtenáři vykresluje samo osobě v podobě skládání střípků z jednotlivých kapitol líčících charaktery obyvatel Orlických hor. Vesměs se jedná o lidi žijící v souladu s přírodou, kteří se nenechají zastrášovat panstvem. Do jisté míry jsou zde obhajovány jejich činy (účel světí prostředky) odporující stanoveným zákonům – pytláctví, pašeráctví apod.

V nástinu psychologické interpretace jednání postav bychom se mohli pozastavit u dojmu, který vyplývá z chování horských pánů, vládců – Kačenky a Krakonoše. Kačenka zastává roli matky oběti, úzkostné matky a také roli matky občasně. Typ matky oběti můžeme shledat

¹¹⁶ LUKÁŠEK, J. *Korunka princezny Kačenky: Pohádkové příběhy z Orlických hor*. Ústí nad Orlicí: OFTIS, 2007. s. 175. ISBN 978-80-86845-72-2.

¹¹⁷ HRABÁK, J. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977. s. 252-258. 22-027-77.

¹¹⁸ HODROVÁ, D. *Poetika míst: Kapitoly z literární tematologie*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1997. s. 27-28. ISBN 80-86022-04-8.

¹¹⁹ Tamtéž. s. 43-51.

¹²⁰ Tamtéž. s. 63-65.

v její snaze o výchovu – nápravu, obětuje pro lidi ve svých horách svůj čas i svou svobodu. V roli úzkostné matky se Kačenka lidem snaží pomáhat a odstranit jim veškeré překážky z cesty. Zároveň se také vyskytuje v roli matky občasné - díky vyčerpání své „svěřence“ zanedbává. Krakonoše bychom mohli postavit do role tvrdošíjného otce, který svým dětem-svěřencům nic nedaruje. Jeho přístup je tvrdý a určuje pravidla hry.¹²¹ Chování obou hlavních nadpřirozených postav má dopad na čtenáře v té míře, že nemají v jejich osobnostech a charakterových vlastnostech mnoho prostoru pro svou stylizaci.

5.3. Zhodnocení obtížnosti na základě výpočtu průměrné délky slov, vět a četnosti jednotlivých slovních druhů

Vybraná část textu z publikace *Korunka Princezny Kačenky: pohádkové příběhy z Orlických hor* dokazuje, že vzorek vypovídá o nižší obtížnosti textu z morfologického hlediska jazyka a jazykové výstavby. Příloze č. 6 je toto tvrzení podloženo výpočty, které dokazují, že text je vhodný pro věkovou kategorii čtenáře od šesti do devíti let.

Rozlišující rysy jazyka knihy

Průměrná délka slova ve slabikách

Průměrná hodnota délky slova je 3,5. Tato hodnota je pro danou věkovou kategorii 6-9 let poměrně vysoká. Procento čtyř a víceslabičných slov (6,5%) je však již v nižší rovině obtížnosti textu.

Průměrná délka věty ve slovech

Průměrná délka věty předposledního vzorku je 11,1 slov ve větě, která je poměrně vyšší, nepřesahuje však požadavek na úspěšnost, který činí 15 slov na větu.

Podíl podřadicích spojek a vztažných zájmen v souboru všech slov

Výpočty ve vzorku dokazují, že větná stavba je nejsložitější ze všech zkoumaných vzorků, procento výskytu podřadicích spojek a vztažných zájmen je v tomto případě 7,6. I přes nejvyšší poměr je však stále v limitu věkové kategorie.

Podíl podstatných jmen v souboru všech slov

Hodnota podílu podstatných jmen v textu je ve středu hodnot počtu podstatných jmen určenému této věkové kategorii, činí 23,7%.

¹²¹ PESECHKIAN, N. *Příběhy jako klíč k dětské duši*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. s. 50-51. ISBN 80-7178-275-0.

Podíl přídavných jmen v souboru všech slov

Počet přídavných jmen nemá příliš vliv na úspěšnost titulu, v tomto vzorku se pohybuje ve středních tabulkových hodnotách.

Podíl osobních zájmen v souboru všech slov

Výskyt zájmen je ve vybraném vzorku v nižších oblastech tabulky.

Slova v přímé řeči v souboru všech slov

Procento slov v přímé řeči se také pohybuje v nižších tabulkových hodnotách.

Hodnoty tedy potvrzují výše zmíněný závěr, že kniha odpovídá svou jazykovou stránkou věkové kategorii dětského čtenáře mezi šesti a devíti lety. Složitější větné konstrukce a vyšší výskyt podstatných jmen nemá vliv na výpočet Gaunnigova vzorce, díky nmuž můžeme text zařadit po jazykové stránce k méně náročným (viz příloha č. 6).¹²²

6. Rozbor knihy Jiřiny Valachovičové *Babi, povídej mi pohádku*

6.1. Rozbor pohádky a jejích jednotlivých motivů

Ústředím tématem rámcového příběhu pohádky - *Babi, povídej mi pohádku* - je výlet Honzika s babičkou do Krkonoš. Vedlejší témata jsou poznávání okolí, zvířat, soužití s přírodou, učení se a setkání s překážkami, jako je pytláčení. Širší dějová oblast se soustředí na každodenní život, který pro malého hrdinu obnáší učení a poznávání okolí. Syžet rámcové dějové linie pojednává o několikadenním výletě do hor, kde je hrdina provázen svou babičkou, či dokonce myslivcem - Krakonošem. V dílčím pohádkovém příběhu, který se proplétá rámcovou dějovou linií, je pohádka o víle vyprávěná babičkou vždy před spaním. Dějová oblast příběhu o víle je především zaměřena na objasnění střídání ročního období.

Vnější kompozice díla, týkající se především členění textu, je tvořena kapitolami, jejichž nadpisy shrnují vždy obsah fabule dané kapitoly (*Dárek, Cesta na hory, Stráž...*). Návaznost je zachována otevřeností jednotlivých kapitol – příběh je chronologický.¹²³ Rámcová kompozice tohoto textu je tvořena syžetem (pobyt na horách), kterým prochází vyprávění o Ledové víle, kdy role vypravěče přechází na postavu babičky.¹²⁴

¹²² KABELE, J. - SMETÁČEK, V. – VOZNIČKA, V. *Morfologie dětské knihy*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1981. s. 29-31.13-785-81 12/19.

¹²³ CHATMAN, S. *Příběh a diskurs: Narativní struktura v literatuře a filmu*. 1.vyd. Brno: Host, 2008. s. 45-46. ISBN 978-80-7294-260-2.

¹²⁴ HRABÁK, J. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977. s. 252-253. 22-027-77.

Co se týče prostředí, proběhne přesun mezi domovem a prostředím Krkonoš, kde malý hrdina s babičkou obývají starou myslivnu. Krkonoše jako takové jsou spojeny s postavou Pána hor – Krakonoše (postava myslivce hrdinovy Krakonoše natolik řipomíná, že ho Krakonošem nazývá). Postavy v díle nejsou nijak zvláště charakterově rozkresleny, jedná se především o obyčejné lidi s výjimkou fyzické podoby myslivce a Krakonoše. Malý Honzík, je pětileté dítě, které objevuje svět a každým okamžikem se učí něčemu novému. Postava babičky je vlídná, starostlivá a především nadaná vypravěčka. Vyprávění probíhá v rámci pásma postavy babičky, což dokládáme ukázkou:

„Ted' už žádný smutek! A rychle do pohádky.“

Zimní královna se vrací

Měsíček čekal dlouho na bratříčka. Noci se prodlužovali a Sluníčko nespěchalo se vstáváním. Konečně začalo svítat. Nad obzorem se rozzářily první paprsky a ve zlatém kočáře na oblohu přijelo Sluníčko.... „Honzíku v naší pohádce vládla jaru, létu, podzimu a zimě královna, ale jinak toto střídání se nazývá čtvero ročních období. Zazvonil zvonec a pohádky je honec.“¹²⁵

Horizontální členění textu tvoří těsně svázané kapitoly, mezi kterými fabule volně přehází. Jejich názvy shrnují a popisují danou fabuli. Vertikální členění textu je pečlivé, hranice mezi pásmy postav a vypravěče jsou striktně dělené. V narativu se setkáváme s přímou řečí, místy také s polopřímou i nevlastní přímou řečí.¹²⁶

Jazyka je použito v jeho spisovné podobě. Jmen postav je využito ve prospěch jejich charakterů, či popisu jejich zevnějšku – Honzík je obyčejný pětiletý chlapec; v případě babičky neznáme křestní jméno, jedná o archetyp přívětivé babičky, která je svému vnukovi oporou (viz níže); v případě myslivce, tedy Krakonoše jde o charakteristiku jeho zevnějšku, jelikož se jedná o vysokého statného vousatého muže, žijícího na horách; Honzíkův jezevčík Kvíček je také charakterizován svým jménem, což je v textu objasněno neprodleně po jeho vstupu do vyprávění. Co se týká metafor a obrazných pojmenování jejich výskytu se dočkáme v druhé vyprávěcí linii, kdy je jich použito při popisu ročních období (*„Vila seděla na ledovém trůnu a byla stejně krásná jako na počátku zimy. Šaty měla utkané ze sněhobílých vláken zimní mlhy. Zdobily je krajky z jinovatky. Na krku měla řady ledových perel navlečené*

¹²⁵ VALACHOVIČOVÁ, J. *Babi, povídej mi pohádku*. Hradec Králové, 2008. s. 60-62. ISBN neuvedeno

¹²⁶ ULIČNÝ, O. *Prostor pro jazyk a styl: Lingvistické analýzy současné české prózy pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1987. s. 25-28. 13-845-87 12/19.

na stříbrné nitky měsíčních paprsků.¹²⁷). I v této linii se setkáme s pojmenováním postav utvářejících představu o jejich charakteristice, vzhledu a schopnostech – Větrník, Měsíček, Ledová královna, Královna jara apod. Po jazykové i obsahové stránce působí text jednoduchým dojmem, je podpořen rychlým dějovým spádem, dokonce až jistou schematičností, která je narušena složitější výstavbou textu, tedy vnitřní kompozicí (viz výše – role vypravěče přechází na postavu babičky). Autorskou perspektivu bychom v tomto případě mohli označit za „oko kamery“. Vyprávění je vedeno v er-formě tedy ve třetí osobě a především má popisný charakter, sledujeme obraz, který se nám díky popisu sestavuje. Tento postoj se týká rámcové vyprávěcí linie, druhá linie příběhu je vedena v autorské perspektivě „vševědoucího“ vypravěče (babička).

Promítnutí autorského postoje do vyprávěcího času je i v tomto případě zdůrazněním dichotomie mezi vyprávěcím časem a časem fabule, kdy je čas vyprávění podstatně kratší než čas děje. K autorskému postoji v autorově hodnocení narace rámcové linie příběhu nutno uvést, že se jedná o maximální snahu o objektivnost, čtenář hodnotí sám na základě jednotlivých příhod. Ve druhé linii jsou jazykové prostředky a motivy přizpůsobené dané tezi - objasnění přírodního koloběhu. Co se týče kompoziční motivace, text obsahuje velice skromné množství statických motivů. Motivů jsou uváděny do kompozice účelně a hned se s nimi dále pracuje, přičemž se posouvá děj. V případě obou vyprávěcích linií je tomu stejně, viz ukázka: *Otevřel oči. Do pokoje nahlíželo sluníčko. V tom si vzpomněl. „Juchů, já mám dneska narozeniny! Babička říkala, že má pro mě velikánské překvapení.“ Rovnýma nohama vyskočil z postele. ...V krabici se pojednou něco pohnulo a zdálo se mu, že uslyšel slabé kvíknutí. Položil krabici na koberec a celý roztřesený a nedočkavý začal roztahovat stuhu. Šlo to ztuha, byla na dva uzlíky. Konečně povolila. Odkryl víko. „Kví, kví, kví...“ vybatolil se hnědý váleček na krátkých nožičkách... „A jak se jmenuje?“ ... „Možná Kvíček? Ukvíkaný je dost.“¹²⁸* Realistická motivace textu splňuje nadčasovost. Příběh hlavní i vedlejší vyprávěcí linie je použitelný v jakékoliv době. Estetická motivace textu ve výběru motivů může být v tomto případě hledána ve druhé linii vyprávění, kde je seřazeno hned několikero líbivých faktorů (např. spojení několika pohádkových hrdinů i z filmového plátna). Rámcový příběh je v tomto ohledu prostý a nijak zvláště rozvítý.

Autorčín vztah k literární tradici bychom mohli rozšířit i o filmovou, kdy druhotná dějová linie je převyprávěním několika pohádkových příběhů filmového původu, spojených

¹²⁷ VALACHOVIČOVÁ, J. *Babi, povídej mi pohádku*. Hradec Králové, 2008. s. 62. ISBN neuvedeno

¹²⁸ VALACHOVIČOVÁ, J. *Babi, povídej mi pohádku*. Hradec Králové, 2008. s. 6-8. ISBN neuvedeno

do jednoho celku. Pohádkový žánr zde však zůstává zachován. Závěrem lze konstatovat, že rámcový příběh hlavní postavy je pohádkovým příběhem, který líčí každodenní život předškoláka. Tento příběh je prost kouzelných zásahů či mystična. Pojítkem k folkloru a k pohádkové tradici oblasti Krkonoš a Podkrkonoší je postava Krakonoše. Do výběru moderních autorských pohádek byla tato kniha zařazena díky složitější kompoziční výstavbě a také díky druhé dějové linii, která je ryzí autorskou pohádkou. Kompozici této pohádky bychom mohli označit za „pohádku v pohádce“.

6.2. Interpretace

Hlavním tématem jednotlivých na sebe navazujících fabulí, tvořících rámeček příběhu, je několikadenní pobyt na horách, kde má hlavní postava díky změně prostředí možnost poznat nový svět. Seznamuje se zde s lesními zvířaty, ale zároveň je poučený o nebezpečí v podobě pytláků.

Jazyková složka textu není nijak zvlášť obtížná, co se týká složitosti obsahu, je tomu stejně. Složitější se jeví druhá linie vyprávění, která obsahuje subjektivní líčení plné metafor a přirovnání. V této rovině narace dochází k oživení nebeských těles, personifikaci a přenesení běžných událostí koloběhu planety do kouzelného světa pohádky. Na základě čehož si hlavní postava osvojí připodobnění, které Honzík přijme do svého každodenního světa. Jedná se o mechanismus, u kterého se pozastavíme při bližším pohledu na postavu myslivce, v nástinu psychologické interpretace.

Skrze postavu Honzika, hybatele děje, se seznámíme s taji horského prostředí. V doprovodu své babičky se cítí neohrožen, do doby, kdy pocítí, že snad i ona by mohla mít strach. Postava je ne příliš charakterově vymezena, což dává čtenáři o to více možností si chlapcův charakter v dětské fantazii dokreslit. Babička je milující osobou, která svého vnoučka učí a snaží se pomáhat jeho vývoji, jak fyzickému tak psychickému. Její vyprávění je druhou rovinou narativní struktury tohoto díla, které nese tematiku objasnění střídání čtvera ročních období zasazené do kouzelného světa víl a dalších nadpřirozených bytostí. Představuje archetyp, literární symbolický model, babičky, která nepotřebuje být nijak blíže charakterově určena. Čtenář si o ní na základě získaných zkušeností a tzv. „nevědomí“ vytvoří představu sám. Koncept archetypu babičky spočívá především v její laskavosti a moudrosti. Myslivec, u kterého jsou babička s Honzíkem po dobu pobytu na horách ubytování, si vyslouží od hlavního hrdiny pojmenování Krakonoš. Je to na základě popisu jeho vzhledu, jedná o

vysokého vousatého muže. Tato postava je paralelou známé pohádkové postavy Pána hor, který je již s Krkonošemi spjat natolik, že je nedílnou součástí příběhů zasazených horského prostředí (viz výše *Korunka princezny Kačenky*). Hory jako takové jsou zde líčeny spíše jako pohostinné místo. Ovšem jejich síla a velikost budí respekt, proto je malému hrdinovi objasněno, že sám by se v nich pohybovat nesměl. V textu je to i nastíněno chováním postav - myslivec upozorňuje na daná nebezpečí, která v rámci svých možností odstraňuje. Neměli bychom opomenout ani prostředí myslivny, která je v tomto případě teplým útočištěm před vrtochy zimního počasí zvláště silnými v horské oblasti. Myslivnu bychom mohli spojit s toposem „chaloupky“. I zimní období na horách umocňuje představu Vánočního mýtu „betlémské chaloupky“, kde v tomto případě nedochází ke zrodu nového života, nýbrž je opředena zmíněným mýtem a symbolikou. Pozastavíme se nad vztahem autorky k literární tradici, která nese představení českého národa jako „národa chaloupky“. Ve století 18. a na počátcích století 19. se setkáváme s modelem chaloupky spjaté s „představením štěstí a ohraničenosti“ s idylou a odloučením od městského ruchu. Vnímání chaloupky jako odloučeného utajeného prostoru v přírodě samozřejmě není jen záležitostí české literární tradice, jedná se o motiv prostupující celou evropskou literaturou.¹²⁹ Autorkou popsané prostředí horské myslivny působí zmíněným dojmem odloučenosti. Myslivna je klidným teplým útočištěm před nepřízní horského počasí. Sociální prostředí tohoto příběhu vytváří postava babičky. Ve druhé kapitole se objevují postavy rodičů, které jsou jen zmíněny při narozeninové oslavě hlavní postavy. Jejich přístup je v první řadě výchovný. U nástinu psychologické interpretace posledního z vybraných děl se pozastavíme u postavy Krakonoše. V postavě myslivce-Krakonoše můžeme vidět běžný mechanismus dětské mysli, která připisuje reálným živoucím osobám nadpřirozené schopnosti a ztotožňuje je s pohádkovými bytostmi.¹³⁰ Myslivec je ztělesněním mužnosti a odvahy, působí dojmem, že zvládne jakoukoli situaci. I svým zevnějškem připomíná malému chlapci obra. Spojení myslivce s pohádkovou postavou Krakonoše čtenáři otevírá jeho stinnou stránku této postavy.

6.3. Zhodnocení obtížnosti na základě výpočtu průměrné délky slov, vět a četnosti jednotlivých slovních druhů

Babi, povídej mi pohádku je kniha vydaná v malém nákladu sta výtisků bez označení doporučené věkové hranice dětských čtenářů. Na základě výpočtů v příloze č. 7 je doloženo,

¹²⁹ HODROVÁ, D. *Poetika míst: Kapitoly z literární tematologie*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1997. s. 43-49. ISBN 80-86022-04-8.

¹³⁰ ČERNOUŠEK, M. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1990. s. 174-179. ISBN 80-00-00060-1.

že věkové hranici čtenáře 6-9 let, kterou jsme si určili pro zkoumanou literaturu, tato publikace plně odpovídá a splňuje tedy většinu vybraných požadavků úspěšnosti.

Rozlišující rysy jazyka knihy

Průměrná délka slova ve slabikách

Průměrná hodnota délky slova je 3,1. Tato hodnota je pro danou věkovou kategorii 6-9 let poměrně vysoká. S ohledem ke složitosti obsahu se spíše jedná o knížku „prvního čtení“. Procento čtyř a víceslabičných slov (8,6%) je však již ve střední rovině obtížnosti textu.

Průměrná délka věty ve slovech

Průměrná délka věty našeho vzorku je 7,2 slova ve větě, která je nižší a tedy nejvhodnější hodnotou a odpovídá určené věkové kategorii.

Podíl podřadicích spojek a vztažných zájmen v souboru všech slov

Ve všech dětských knihách je tento poměr nízký, autoři textů pro děti se jim záměrně vyhýbají. Ve vybrané části textu se získaná hodnota pohybuje nad průměrnou tabulkovou hodnotou.

Podíl podstatných jmen v souboru všech slov

Hodnota podílu podstatných jmen v textu je ve středu hodnot počtu podstatných jmen určenému této věkové kategorii, činí 23,4%.

Podíl přídavných jmen v souboru všech slov

Počet přídavných jmen nemá příliš vliv na úspěšnost titulu, v tomto vzorku se pohybuje v nižších tabulkových hodnotách, tedy vyhovuje věkové kategorii čtenáře 6-9 let.

Podíl osobních zájmen v souboru všech slov

Výskyt zájmen je ve vybraném vzorku ve středních oblastech tabulky.

Slova v přímé řeči v souboru všech slov

Procento slov v přímé řeči se také pohybuje ve středních tabulkových hodnotách.

Na základě výpočtů může konstatovat, že tato kniha byla vybrána správně jako součást analyzované literatury, protože odpovídá svou obtížností věkové kategorii čtenáře 6-9 let. I přes vyšší výskyt podstatných jmen v textu a podřadicích spojek dokazuje výpočet Gauningova vzorce, že tato kniha se řadí k méně náročným tedy snadnějším textům (viz příloha č. 7)¹³¹.

¹³¹ KABELE, J. - SMETÁČEK, V. – VOZNIČKA, V. *Morfologie dětské knihy*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1981. s. 29-31. 13 -785-81 12/19.

7. Vzájemné porovnání všech uvedených pohádkových knih

Předchozími rozbory jsme získali materiál pro porovnání jednotlivých tematických motivů, prostředí - nástin psychologické interpretace textu poskytuje možnost porovnání i sociálního prostředí hlavních postav - a v neposlední řadě porovnáme postavy hlavních hrdinů. Práce poskytuje na texty pohled v několika rovinách, historického a literárního kontextu vzniku těchto pohádkových děl jsme zabývali na začátku práce.¹³² Tematické motivy porovnáme v rámci práce s jednotlivými syžety a kompozicemi. „Reálné zobrazení skutečnosti“ v dílech bude zkoumáno ve vztahu k aktuálnímu světu. Pro porovnání sociálních prostředí jednotlivých příběhů nám poslouží okrajová psychologická interpretace jednání postav. Jazyková složka textu a obtížnost jazykových prostředků je doložena v přílohách 1-7. V závěrečném shrnutí společných rysů děl pardubických spisovatelů získáme žánrovou charakteristiku moderní pohádky na Pardubicku.

S hlavním tematickým motivem v podobě boje dobra se zlem se v pohádkách setkáváme běžně. Texty Lubomíra Macháčka se této tradice drží v tom smyslu, že hrdina bojuje se zlem jak nadpřirozeného charakteru, tak se zlem v podobě pokřivených lidských charakterů. Jeho jednání a touha po vítězství je svévolná, jedná v rámci stanovených etických a mravních norem. Téma lásky je v celém triptychu Lubomíra Macháčka velice výrazným motivem. Osobnostní i společenské zrání postav probíhá na pozadí lásky a uvědomění individuality. Láska je zde v několika podobách: přátelská, rodinná, partnerská, láska spojená s respektem. Vedle ní je ve druhém díle – *Jak chutná v Pardubicích perník* – tematizovaná smrt, je jen okrajově nastíněna, není jí věnováno mnoho prostoru. Dílčí tematické motivy spojené s prostředím staví na pověstech a legendách. Hlavní postava textu - *Jak se rodí bráškové* - bojuje také do jisté míry se zlem v podobě žárlivosti a zloby na svého bratra. Motivy spojené s tématem lásky jsou podobné jako v trilogii Lubomíra Macháčka s tím rozdílem, že nejsou tak detailně rozpracovány, jsou zjevné ve vztahu z řad rodinných příslušníků a láska s respektem se promítne ve vztahu k učitelkám ze školky. Podstatně více prostoru věnuje Jaroslava Paštiková tematice smrti - čtenář je prostřednictvím hlavní postavy obeznámen s celým tímto přechodovým rituálem – od smutečního pochodu, rozloučení po samotný pohřeb. Zde zastává pozici hlavního motivu utváření dítěte jeho okolím. Kniha Marcelly Marboe *Zrzoun, hrdina dvou světů* také pracuje s tematikou boje dobra se zlem na rozhraní dvou světů – světa fantazie skýtající svět nadpřirozený a „reálného“ světa příběhu, což je

¹³² WELLEK, R. – WARREN, A. *Teorie literatury*. Olomouc: Votobia, 1996. s. 341-360. ISBN 80-7198-150-8.

zdůrazněno hned na počátku vyprávění. Opět se zde objevuje typ „bojovníka světla, který svět (kočičí i lidský) vyvádí z temnoty“ (stejně tendence v trilogii Lubomíra Macháčka). Láska je silným motivem i v této pohádce, objevuje se opět v podobě partnerské, rodičovské i lásky spojené s respektem a obdivem. Tematika smrti je zde pod rouškou stále hrozícího nebezpečí, kterému se hlavní hrdina vyhýbá. Smrt jako taková se v díle neobjeví, ovšem mohli bychom ji hledat v motivu přeměny kočičích sester a matky na dřevěné hračky. Pohádkový soubor *Korunka princezny Kačenky* a nízkonákladová kniha *Babi, povídej mi pohádku*, jsou díly autorů dnes již spadajících pod Královéhradecký kraj. Tyto publikace byly vybrány proto, abychom mohli rozšířit pole zkoumaných textů a shledat podobné či protichůdné tendence. *Korunka princezny Kačenky* se také tematicky věnuje boji dobra se zlem. Tento boj je ovlivňován zásahy nadpřirozených bytostí, které napravují především lidské charaktery. Výchovná funkce, oproti předchozím textům, přechází z rodičů a učitelů na nadpřirozené bytosti Krakonoše a Kačenky. Tematické lásky je v jednotlivých příbězích vždy věnovaný dostatek prostoru ve všech jejích již zmíněných podobách. Tematické smrti se Josef Lukášek věnuje v poslední kapitole, kde se hlavní postava smíří se svým odchodem (viz níže). *Babi, povídej mi pohádku* se zajímá především o tematiku běžného dne dítěte objevujícího svět. Tento motiv je pojátkem s předchozími texty, i přestože se nejedná o boj dobra se zlem. Každodennost života je představena jako něco zvláštního a kouzelného v očích pětiletého Honzika. Pohádkové bytosti si do reálného světa dítě vtahuje samo, aniž by prožívalo dobrodružství v nadpřirozené realitě. Tato publikace svou tematikou odhaluje každodenní dětská dobrodružství, což je v předchozích dílech částečně opomíjeno. Tematika lásky je zde upozaděna, vztah hlavní postavy k babičce není nijak zvlášť rozebrán či vykreslen. S tematikou smrti se zde setkáme pouze v případě ohrožení lesní zvířeny, pytláky.

Typy syžetů jsou autory využívány ve dvou variantách: U Lubomíra Macháčka nacházíme syžet cesty (Perníkový hrdina v první knize z trilogie) a syžet založený na pronásledování a pátrání (Marcipánek v obou dalších dílech).¹³³ Splnutí obou těchto narativních struktur nalezneme u Marcelly Marboe (Zrzoun se po svém pátrání vydává na cestu pokořit samotného Pána zla). Jaroslava Paštiková a Jiřina Valachovičová pracují se syžetem cesty – Anička, v knize *Jak se rodí bráškové*, prochází sociálním a psychickým vývojem, který za cestu můžeme označit, protože na jejím konci uspěje a je schopná přijmout svého bratra jako součást rodiny; Honzík, v knize *Babi, povídej mi pohádku*, proniká do světa, který je mu

¹³³ WELLEK, R. – WARREN, A. *Teorie literatury*. Olomouc: Votobia, 1996. s. 301-321. ISBN 80-7198-150-8.

doposud neznámý a seznamuje s jeho kladnými i zápornými stránkami. *Korunka princezny Kačenky* je pohádkovým souborem pracujícím spíše se syžetem cesty – každý hrdina v jednotlivých fabulích vykonává cestu (nejlepším příkladem bude poslední kapitola *Pašerák v pekle*, ve které pašerák umírá, přijde do pekla, kde jsou jeho činy rekapitulovány a hodnoceny – nejsou však nijak závažné a trestuhodné, proto pašerák vyhledá sv. Petra a s ním se odebere na „nebesa“).

V porovnání výstavby textů se pozastavíme u kompozice a motivace volených dílčích motivů. Ve většině rozborů jsme se setkali s chronologickým řazením událostí, jednotlivé motivy se řetězily a jejich vztah jsme označili za příčinný. V textech jsme se neseťkali s žádným bezdůvodným činem. Do děje jsou uváděny jednotlivé motivy, proto aby se s nimi mohl vypravěč dále pracovat. U knih *Korunka princezny Kačenky* a *Babi, povídej mi pohádku* jsme se setkali se složitější strukturou textu. *Korunka princezny Kačenky* pracuje s rámcovou kompozicí, která je charakterizována zásahy nadpřirozených bytostí do životů obyvatel Orlických hor. V jednotlivých příbězích se jednalo především o chronologické řazení událostí s výjimkou kompozice kapitoly *Večerní povídačky v Záměli* – vyprávění je vedeno formou dialogu mezi („implicitním“) autorem a postavou vodníka. V knize *Babi, povídej mi pohádku* je do chronologické linie příběhu vloženo vyprávění (probíhající v rámci pásma postavy babičky) o střídání čtvera ročních období, jedná se o „pohádku v pohádce“. Jazyková výstavba textů plně odpovídá orientaci na dětské čtenáře věkové kategorie 6-9 let. Obtížnost jazykové složky analyzovaných textů dokládají přílohy 1-7.

Co se týká prostředí, ve všech případech bylo využito pro interpretaci studie Daniely Hodrové *Poetika míst* (1997). Pro čtenáře ve věkové kategorii 6-9 let je známost prostředí důležitým specifickým knihy.¹³⁴ Pro tuto čtenářskou kategorii je zajímavější příběh ze známého prostředí -v rámci tohoto prostředí se sami determinují jako sociálně fungující jedinci. V případě triptychu Lubomíra Macháčka bylo velice vhodně zvoleno prostředí krajského města Pardubic, ve kterém sami čtenáři žijí, jehož zákoutí osobně znají. Dále se jednalo o silně zastoupená topoi zříceniny hradu na Kunětické hoře a školy, kdy sklepení pod zříceninami zastává funkci vězení. V knize *Jak se rodí bráškové*, se jednalo především o prostředí školky, známým prostředím jsou v tomto případě Kladruby nad Labem, kde je přiblížená historie ojedinělého hřebčína. *Zrzoun, hrdina dvou světů* je zasazen do prostředí obce Javorníček. Topos školy je i v tomto případě důležitým faktorem - kočičí hrdina musí

¹³⁴ KABELE, J. - SMETÁČEK, V. – VOZNIČKA, V. *Morfologie dětské knihy*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1981. 13-785-81 12/19. s. 31-32.

absolvovat a zdolat základní vzdělání. Pohádkový soubor skýtající pověsti a legendy z Orlických hor *Korunka princezny Kačenky*, používá pro umocnění ideových vyznění jednotlivých fabulí přesné geografické umístění. V každém příběhu se setkáme s přesnou zeměpisnou informací. Autor zde také využívá několikero topoi spjatých s evropskou literaturou v případě prostředí hradu a hradních zřícenin, chaloupky a prostor české hospody. Jiřina Valachovičová se na přímé ohraničení reálného prostředí nesoustředí. Jedná se o Krkonoše, kde je výrazně využito topoi chaloupky.

Sociální prostředí postav je ve směr tvořeno harmonickým, přívětivým rodinným kruhem. K nástinům psychologických interpretací postav tvořících okolí a nejbližší kruh hlavních hrdinů možno zmínit, že veškerá moc v této interpretaci je v rukou recipienta. Prolínání subjektivních a objektivních faktorů textu směřuje k tomu, že čtenář a nikoli text sám produkuje a utváří význam.¹³⁵ Z důvodu neměnnosti vnímání a zobecňování těchto principů jsme zvolili pouze okrajové pozastavení nad psychologickou interpretací a to ještě jen týkající se postav tvořící sociální prostředí jednotlivých děl.

Funkce postavy ve vyprávění se utváří mezi hypotetickým pólem zcela přímočarého odkazování do sféry aktuálního světa a mezi pólem intertextového odkazování, kdy jsou zpřetřhány všechny potenciální vztahy k aktuálnímu světu. Postava nese jádro reprezentativnosti, typovosti odvozené od naší skutečnosti s lidskou existencí v aktuálním světě. Jednotlivé vlastnosti postavy se v průběhu děje systematicky nabalují, jsou vnímatelem poodhalovány na základě toho, jak byly tematizovány.¹³⁶ Tato rozporuplnost literárních postav je v dětské literatuře umocněna kouzelnými a mystickými prvky, především u moderních pohádek. Hlavní postavy triptychu Lubomíra Macháčka, Perníček a Marcipánek, jsou ztělesněním kladných hrdinů. Jejich reálná existence je však nemožná, přestože jsou jim v díle přisuzovány lidské vlastnosti. Nelze je však také označovat za mytizované reky, jejich pud sebezáchovy a strach jsou potvrzením výše zmíněného vztahu k aktuálnímu světu. Vedle perníkového a marcipánového hrdiny zařadíme postavu Aničky, hrdinky textu Jaroslavy Paštikové, která překonává zlobu sama v sobě. Její postava zastává zmíněnou funkci spojení literárního světa se světem aktuálním současným. Autorka nám překládá modelovou situaci zprostředkovanou postavou Aničky. Kočičí postava Zrzouna je stejně jako je tomu u Perníčka a Marcipánka „bojovníkem světla“, překonává strasti všedního života, potýká se svým

¹³⁵ BÍLEK, P. A. *Hledání jazyka interpretace k modernímu prozaickému textu*. 1. vyd. Brno: Host, 2003. ISBN 80-7294-080-5. s. 79-81.

¹³⁶ Tamtéž. s. 160-161.

dospíváním a ještě k tomu bojuje s personifikací samotného zla. Hlavní postavy, Kačenka a Krakonoš, u Josefa Lukáška bychom mohli označit za smírčí nadpřirozené postavy nastolující spravedlnost. Lidské postavy dílčích příběhů jsou především prostí lidé determinovaní prostředím, ve kterém se nacházejí. Zdolávají problémy každodenního života za pomoci nadpřirozených bytostí. Postava Honzíka Jiřiny Valachovičové je v tomto případě nejreálněji vykreslenou postavou odpovídající skutečnému světu. Pětiletý chlapec se v podstatě nepotýká s žádným nebezpečím a proti ničemu nebojuje.

Před závěrem tohoto porovnání bychom uvedli příklady inspirací a mimoliterární vlivy odrážejících se v dílech pardubických spisovatelů. U Lubomíra Macháčka sledujeme silné promítnutí jeho profese ve vztazích postav příběhů. Jako psycholog a partnerský poradce tyto konflikty více přibližuje a snaží se je rozebrat a osvětlit. Co se týče inspirace promítnuté v díle, navazuje na svou předchozí literární činnost v podobě souboru pověstí *Poklad pod Kunětickou horou*. Čerpá také z reálií spojených výhradně s Pardubicemi, od perníku až po motokrosově závody a Velkou pardubickou. Jaroslava Paštiková také nalézala inspiraci ve své činnosti. Jako učitelka mateřské školky se setkávala s každodenní problematikou vývoje dětských osobností a jejich reakcemi na okolní svět. V jejím díle se objevují citace říkanek a písní všem známým od útlého věku. Marcella Maroboe mistrně používá svého hrdinu jako prostředek pro nastavení zrcadla dnešní společnosti s ohledem k tomu, že dílo není primárně určeno jen dětem. Výrazná je paralela mezi současnou literární i filmovou postavou Lorda Voldemorta, Pána zla v jejím podání. Dále také čerpá z biblického příběhu o vykázání Adama a Evy z rajské zahrady. V pohádkovém souboru Josefa Lukáška se o inspiraci dočteme od samotného autora, který v závěru knihy uvádí jednotlivé zdroje (viz výše). Příběh Honzíka autorka Jiřina Valachovičová zpestřila babiččíným vyprávěním, které je inspirováno řadou jak knižních, tak filmových pohádek, které se věnují objasnění střídání ročních období.

V závěru tohoto porovnání bychom se pozastavili u ideových vyznění děl, která jsou v těchto textech značně podobná. V samém závěru triptychu Lubomíra Macháčka dochází k nápravě pokřivených lidských charakterů. Zlo v podobě mordýře a vědmy je odstraněno a literární postavy se konečně mohou začlenit do každodenního života. Překonání a zdolání zla v podobě vlastního charakteru je vyzněním díla Jaroslavy Paštikové literárně ztělesněné v postavě Aničky. V případě kočičího hrdiny Zrzouna je tomu taktéž – překoná samotného Pána zla, jeho pomocníky a obrátí vše k dobru, v závěru se může věnovat své nově vzniklé kočičí rodině. Pohádkový soubor *Korunka princezny Kačenky* je vystavěna na řetězení jednotlivých fabulí, které v poslední kapitole vyvrcholí jako lidský život, smrtí. Ideové vyznění těchto

textů skýtá představu o dopadu činů v lidském životě. Jedinou výjimkou je tedy pohádka *Babi, povídej mi pohádku*, která svým způsobem má pouze navodit a přiblížit iluzi vnímání světa skrze dětské oči. Je výpovědí o transformaci pohádkových postav do světa reálného.

8. Závěrečné shrnutí společných rysů pohádek autorů z Pardubicka

Společnou tendencí všech pohádek je přiblížení se dětskému čtenáři a poskytnutí dostatečného prostoru pro stylizaci a projekci jednotlivých motivů do reálného světa. Vybrané vzorky pohádek mají především výchovný charakter. Přibližují a vykreslují pohádkový svět, ve vztahu k aktuálnímu světu samotných čtenářů. Do jisté míry se také dají zkoumané texty označit jako návod pro rodiče, kteří se díky nim mohou připomenout objevování a vnímání okolního světa dětskýma očima.

Ve většině případů se jedná o pohádky primárně určené dětem. Tematicky se všechny moderní pardubické pohádky odrážejí od základu boje dobra se zlem. Zlo se vyskytuje ve všech podobách reálného či kouzelného, mytického charakteru. Postavy hlavních hrdinů jsou vesměs ryzích vlastností. Jsou nositeli a bojovníky pravdy, dobra a lásky. Jejich vývoj sledujeme díky vypravěči nebo prostřednictvím jich samotných. Jejich činy jsou vždy opodstatněné a vycházejí ze stále nově vznikajících zápletek.

Jazyková obtížnost textů se pohybuje v mezích atraktivity pro čtenáře věkové kategorie 6-9 let. Jazyk není příliš složitý, ale jsou na něj kladeny vyšší nároky od všech autorů, každý s ním pracuje podle svého uvážení. Při zpracování jednotlivých motivů je voleno jednodušších struktur, které usnadňují čtenáři recepci obsahu. Prostředí příběhů jsou vystavěna a popisována na základě reálných míst v Pardubickém, Severočeském a Královéhradeckém kraji, což zvyšuje atraktivitu a iluzi reálnosti příběhů.

Zkoumané texty poskytují obraz o aktuální práci s žánrem umělé autorské pohádky. Jednotliví spisovatelé pracují s folklorní látkou, již využívají ve prospěch aktuálnosti jednotlivých příběhů. Spojují motivy nadpřirozeného světa se světem literárním. Odkazující na aktuální svět, ve kterém se nachází adresáti jejich děl. Je tedy jen na čtenářově fantazii do jaké míry bude schopen proniknout do kouzelného světa pohádek Pardubicka.

Resumé

Cílem mé práce bylo, na základě podrobné analýzy vybraných vzorků moderních, autorských pohádek pardubických spisovatelů, stanovit společné rysy těchto textů.

V prvních kapitolách práce jsme se věnovali tradici pohádkové tvorby na našem území. Zmínili jsme jednotlivé proudy s jejich hlavními představiteli. Podrobněji jsme se zaměřili na vývoj autorské moderní pohádky. Modelování toho žánru bylo v závislosti na jednotlivých autorských přístupech jmenovaných spisovatelů. Tato část posloužila jako historicko-literární kontext, od kterého jsme přešli k současné pohádkové tvorbě pardubických spisovatelů.

Analýza a následná interpretace vybraných vzorků textů poskytla materiál pro závěrečné porovnání společných rysů moderních pohádek. Zkoumané texty tedy poskytují obraz o aktuální práci s žánrem umělé autorské pohádky. Lubomír Macháček ve svých dílech vytvořil svébytnou realitu s pohádkovými bytostmi z perníku a marcipánu. Jeho hrdinové jsou nadčasovými archetypy „bojovníků světla“. Stejně tak jako Zrzoun, Marcelly Marboe, bojuje ve své kočičí realitě za lepší svět reálný, kouzelný a především za svět fantazie. Královéhradecký autor Josef Lukášek předkládá pohádkový soubor stavící na pověstech a legendách z Orlických hor. Do literárního světa obyvatel Orlických hor nechává zasahovat nadpřirozené bytosti Kačenky a Krakonoše. V jeho pohádkovém souboru sleduje vývoj příběhů jako zrání lidského života, které končí smrtí v poslední kapitole. Jaroslava Paštiková ve svém díle předkládá výpověď o dozrávajícím dítěti, jenž je nuceno vyrovnat se s novým sourozencem. Psychologie její hlavní hrdinky je detailně propracovaná. V závěru Jiřina Valachovičová se svou postavou Honzíka schematicky líčí každodennost dětského života.

Zmínění autoři pracují vesměs s folklorní látkou, již využívají ve prospěch aktuálnosti jednotlivých příběhů. Spojují motivy nadpřirozeného světa se světem literárním, čímž odkazují k aktuálnímu světu, ve kterém se nachází adresáti jejich děl. Je tedy jen na čtenářově fantazii do jaké míry bude schopen proniknout do kouzelného světa moderních pohádek pardubických spisovatelů.

Summary

The object of this work is to produce detailed analyses of specific examples of tales by modern authors from Pardubice in order to specify the common features of these texts.

The first chapters focus on the body of traditional tales from our country. Each style is outlined along with its main representatives. We also focus in detail on the development of tales by modern authors. The formation of this genre was dependent on the individual working methods of the authors mentioned. This part of the work was used as a historical-literary context. We then pass to a consideration of the work of present writers from Pardubice. The analysis and subsequent interpretation of the examples selected provides material for a concluding comparison of common characteristics in modern tales. The examined texts demonstrate how the stories by modern authors fit into genre categories. In his books Lubomír Macháček created an original reality with fairytale creatures made from gingerbread and marzipan. His heroes are highly evolved, archetypal „Light Warriors“. Similarly, Zrzoun (Red-head), created by Marcella Marboe, is fighting for a better, real, magical and especially fantastic world in his cats' reality. Josef Lukášek, a writer from Hradec Králové, has produced a book of tales based on myths and legends from Orlické hory. He introduces the supernatural creatures Kačenka and Krakonoš into the literary world of the inhabitants of Orlické hory. In the book of stories he follows the development of a human life which ends with death in the last chapter. Jaroslava Paštíková makes a statement in her book about the maturation of a child who has to deal with a new sibling. The psychology of her main character is created in detail. Finally, Jiřina Valachovičová tells an everyday story of childhood through the character of Honzík.

The authors cited are working with folk themes which they use for stories set in modern contexts. They connect motifs of a supernatural world with those of the literary world, and they deal with the modern world which their readers inhabit. How far one is able to penetrate the magical world of present writers from Pardubice depends on the imagination of the individual reader.

Přílohy

Příloha č. 1

MACHÁČEK, L. *Zač je v Pardubicích perník: aneb Perníčková dobrodružství ve vzduchu, na souši a na vodě*

s. 68 - 88

Průměrné hodnoty získané z ukázky:

Průměrná délka vět: 12,5

procento slov v přímé řeči: 18,4%

čtyř a víceslabičných slov procentuálně: 8,5%

průměrná délka na počet slabik: 3,2

podstatná jména: 27,5%

přídavná jména: 5,9%

osobní zájmena: 3,1%

vztažná zájmena a podřadící spojky: 5,3%

průměrná délka odstavce (počet slov): 21,9

Hodnota výsledků získaných podle Gunningova vzorce se v oblasti dětské literatury pohybuje v rozmezí od 5 do 10 bodů. Čím je vypočtené číslo nižší, tím snadnější je text.

P= průměrný počet slov ve větě

M = počet čtyř a víceslabičných slov v každých sto slovech

P=12,5

M= 8,4

$$R = \frac{P+M}{5} + 3$$

R= 7,18

Příloha č. 2

MACHÁČEK, L. *Jak chutná v Pardubicích perník: aneb Marcipánkova dobrodružství ve vzduchu, na souši a na vodě*

s. 89 – 110

Průměrné hodnoty získané z ukázky:

Průměrná délka vět: 12,4

procento slov v přímé řeči: 21,8%

čtyř a víceslabičných slov procentuálně: 10%

průměrná délka na počet slabik: 3,4

podstatná jména: 24,5%

přídavná jména: 6,2%

osobní zájmena: 4,4%

vztažná zájmena a podřadící spojky: 6,9%

průměrná délka odstavce (počet slov): 26,5

Hodnota výsledků získaných podle Gunningova vzorce se v oblasti dětské literatury pohybuje v rozmezí od 5 do 10 bodů. Čím je vypočtené číslo nižší, tím snadnější je text.

P= průměrný počet slov ve větě

M = počet čtyř a víceslabičných slov v každých sto slovech

P= 12,4

M= 10

$$R = \frac{P+M}{5} + 3$$

R= 7,5

Příloha č. 3

MACHÁČEK, L. *Jak voní v Pardubicích perník: aneb Marcipánkova dobrodružství ve vzduchu, na souši a na vodě*

s. 15- 35

Průměrné hodnoty získané z ukázky:

Průměrná délka vět: 11,5

procento slov v přímé řeči: 36,9%

čtyř a víceslabičných slov procentuálně: 11%

průměrná délka na počet slabik: 3,4

podstatná jména: 24,3%

přídavná jména: 5,8%

osobní zájmena: 3,6%

vztažná zájmena a podřadící spojky: 5,7%

průměrná délka odstavce (počet slov): 26,9

Hodnota výsledků získaných podle Gunningova vzorce se v oblasti dětské literatury pohybuje v rozmezí od 5 do 10 bodů. Čím je vypočtené číslo nižší, tím snadnější je text.

P= průměrný počet slov ve větě

M = počet čtyř a víceslabičných slov v každých sto slovech

P=11,5

M= 10,9

$$R = \frac{P+M}{5} + 3$$

R= 7,48

Příloha č. 4

PAŠTIKOVÁ, J. *Jak se rodí bráškové: aneb Ze života předškoláka*

s. 27 -45

Průměrné hodnoty získané z ukázky:

Průměrná délka vět: 11,7

procento slov v přímé řeči: 35,8%

čtyř a víceslabičných slov procentuálně: 7,9%

průměrná délka na počet slabik: 3,2

podstatná jména: 25,1%

přídavná jména: 6,1%

osobní zájmena: 3,7%

vztažná zájmena a podřadící spojky: 5,9%

průměrná délka odstavce (počet slov): 29,9

Hodnota výsledků získaných podle Gunningova vzorce se v oblasti dětské literatury pohybuje v rozmezí od 5 do 10 bodů. Čím je vypočtené číslo nižší, tím snadnější je text.

P= průměrný počet slov ve větě

M = počet čtyř a víceslabičných slov v každých sto slovech

P= 11,7

M= 8

$$R = \frac{P+M}{5} + 3$$

R= 6,9

Příloha č. 5

MARBOE, M. *Zrzoun, hrdina dvou světů*

s. 96-117

Průměrné hodnoty získané z ukázky:

Průměrná délka vět: 7,1

procento slov v přímé řeči: 35,3%

čtyř a víceslabičných slov procentuálně: 6,2%

průměrná délka na počet slabik: 2,9

podstatná jména: 16%

přídavná jména: 5,8%

osobní zájmena: 6,4%

vztažná zájmena a podřadící spojky: 5,8%

průměrná délka odstavce (počet slov): 27,7

Hodnota výsledků získaných podle Gunningova vzorce se v oblasti dětské literatury pohybuje v rozmezí od 5 do 10 bodů. Čím je vypočtené číslo nižší, tím snadnější je text.

P= průměrný počet slov ve větě

M = počet čtyř a víceslabičných slov v každých sto slovech

P= 7,1

M= 6,8

$$R = \frac{P+M}{5} + 3$$

R= 5,78

Příloha č. 6

LUKÁŠEK, J. *Korunka princezny Kačenky: pohádkové příběhy z Orlických hor*

s. 52-70

Průměrné hodnoty získané z ukázky:

Průměrná délka vět: 11,1

procento slov v přímé řeči: 18,1%

čtyř a víceslabičných slov procentuálně: 6,5%

průměrná délka na počet slabik: 3,5

podstatná jména: 23,7%

přídavná jména: 7,1%

osobní zájmena: 3,7%

vztažná zájmena a podřadící spojky: 7,6%

průměrná délka odstavce (počet slov): 59,7

Hodnota výsledků získaných podle Gunningova vzorce se v oblasti dětské literatury pohybuje v rozmezí od 5 do 10 bodů. Čím je vypočtené číslo nižší, tím snadnější je text.

P= průměrný počet slov ve větě

M = počet čtyř a víceslabičných slov v každých sto slovech

P= 11,1

M= 6,3

$$R = \frac{P+M}{5} + 3$$

R= 6,5

Příloha č. 7

VALACHOVIČOVÁ, J. *Babi, povídej mi pohádku*

s. 5 - 28

Průměrné hodnoty získané z ukázky:

Průměrná délka vět: 7,2

procento slov v přímé řeči: 41,1%

čtyř a víceslabičných slov procentuálně: 8,6%

průměrná délka na počet slabik: 3,1

podstatná jména: 23,4%

přídavná jména: 5,9%

osobní zájmena: 5,1%

vztažná zájmena a podřadivé spojky: 7,6%

průměrná délka odstavce (počet slov): 20,5

Hodnota výsledků získaných podle Gunningova vzorce se v oblasti dětské literatury pohybuje v rozmezí od 5 do 10 bodů. Čím je vypočtené číslo nižší, tím snadnější je text.

P= průměrný počet slov ve větě

M = počet čtyř a víceslabičných slov v každých sto slovech

P= 7,2

M= 7,3

$$R = \frac{P+M}{5} + 3$$

R= 5,9

Použitá literatura

Primární literatura

LUKÁŠEK, J. *Korunka princezny Kačenky: Pohádkové příběhy z Orlických hor*. Ústí nad Orlicí: OFTIS, 2007. ISBN 978-80-86845-72-2.

MARBOE, M. *Zrzoun, hrdina dvou světů*. Petr Zahradníček – Pele, 2005. ISBN 80-903669-0-2.

MACHÁČEK, L. *Zač je v Pardubicích Perník: aneb Perníčková dobrodružství ve vzduchu, na souši a na vodě*. Pardubice: Krajská knihovna v Pardubicích, 2002. ISBN 80-903037-1-4

MACHÁČEK, L. *Jak chutná v Pardubicích Perník: aneb Marcipánková dobrodružství ve vzduchu, na souši a na vodě*. Pardubice: Krajská knihovna v Pardubicích, 2004. ISBN 80-903037-7-3

MACHÁČEK, L. *Jak voní v Pardubicích Perník: aneb Marcipánková dobrodružství ve vzduchu, na souši a na vodě*. Pardubice: Krajská knihovna v Pardubicích, 2007. ISBN 978-80-86934-04-4.

PAŠTIKOVÁ, J. *Jak se rodí bráškové: aneb Ze života předškoláka*. Olomouc: Rubico, 2007. ISBN 978-80-7346-076-1.

VALACHOVIČOVÁ, J. *Babi, povídej mi pohádku*. Hradec Králové, 2008. ISBN neuvedeno.

Sekundární literatura

BÍLEK, P. A. *Hledání jazyka interpretace k modernímu prozaickému textu*. 1. vyd. Brno: Host, 2003. ISBN 80-7294-080-5.

COMPAGNON, A. *Démon teorie: Literatura a běžné myšlení*. 1.vyd. Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-324-1.

ČEŇKOVÁ, J. A KOL. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X.

ČERNOUŠEK, M. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-00-00060-1.

ČERVENKA, J. *O pohádkách: sborník statí a článků - HORÁK, J. Česká pohádka v lidové a sběratelské tradici*. 1.vyd. Praha: SNDK, 1960. 56/III-7 12/19.

ECO, U. *Lector in fabula: Role čtenáře aneb Interpretační kooperace v narativních textech*. 1. vyd. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1828-1.

FRANZ, M. - L. von. *Psychologický výklad pohádek: Smysl pohádkových vyprávění podle jungovské archetypové psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-489-2.

HODROVÁ, D. *Poetika míst: Kapitoly z literární tematologie*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1997. ISBN 80-86022-04-8.

HRABÁK, J. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977. 22-027-77.

HRABINEC, J. *17 – Sedmnáct východočeských autorů literatury pro děti*. 1.vyd. Východočeské středisko Obce spisovatelů, 2009. ISBN 978-80-904201-1-3.

HUTAŘOVÁ, I. *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež 2. část*. 1.vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělání – Tauris, 2007. ISBN 978-80-211-0545-4.

CHALOUPKA, O. – VORÁČEK, J. *Kontury české literatury pro děti a mládež:1. Část: Nová orientace*. 1.vyd. Praha: Albatros, 1979. 13-809-79 12/19.

CHATMAN, S. *Příběh a diskurs: Narativní struktura v literatuře a filmu*. 1.vyd. Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7294-260-2.

KABELE, J. - SMETÁČEK, V. – VOZNIČKA, V. *Morfologie dětské knihy*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1981. 13-785-81 12/19.

LEHÁR, J. – STICH, A. *České literatury od počátku k dnešku*. 2. vyd. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-963-8.

PESECHKIAN, N. *Příběhy jako klíč k dětské duši*. 1.vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-275-0.

PROPP, V. J. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany: H&H, 2008. ISBN 987-80-7319-085-9.

SCHOLES, R. – KELLOGG, R. *Povaha vyprávění*. 1.vyd. Brno: Host, 2002. ISBN 80-7294-069-4.

SIROVÁTKA, O. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998. ISBN: 80-85010-06-2.

ŠMAHELOVÁ, H. *Návraty a proměny: Literární adaptace lidových pohádek*. 1.vyd. Praha: Albatros, 1989. 13-864-89 12/1.

TRÁVNÍČEK, J. *Vyprávěj mi něco...: jak si děti osvojují příběhy*. Praha: Paseka, 2007. ISBN 978-80-87053-07-2.

ULIČNÝ, O. *Prostor pro jazyk a styl: Lingvistické analýzy současné české prózy pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1987. 13-845-87 12/19.

URBANOVÁ, S. *Metamorfózy dětské literatury: Přehled české literatury pro děti od roku 1945 po současnost*. Olomouc: Votobia, 1999. ISBN 80-7198-379-9.

WELLEK, R. – WARREN, A. *Teorie literatury*. Olomouc: Votobia, 1996. ISBN 80-7198-150-8.